

Indledning

Perioden 1870-1890 kalder man 'Det moderne Gennembrud', fordi der i denne periode skete en masse ændringer i samfundet og i litteraturen, hvilket gjorde perioden moderne. Georg Brandes og Herman Bang var to af de mest kendte og anerkendte litteraturkritikere i pågældende periode, men de var ikke altid enige, og dette udløste en konflikt, som vil være udgangspunktet i denne opgave.

Både Bang og Brandes mente, det var vigtigt at komme væk fra romantikkens idyl, da de var enige om, at litteraturen burde være mimetisk, den burde være objektiv, og den burde ikke indeholde noget overnaturligt. Men der var også punkter, hvor Bang og Brandes ikke var enige, blandt andet var de uenige om, hvorvidt litteraturens opgave burde være at sætte problemer under debat, og ydermere, var de uenige om, hvorvidt det psykologiske aspekt i litteraturen var positivt eller negativt. Disse er to af de største uoverensstemmelser imellem Herman Bang og Georg Brandes, og de vil, sammen med nogle andre relevante emner, blive analyseret, sammenlignet og diskuteret i denne opgave. Analysen og diskussionen vil tage udgangspunkt i Bang- og Brandes' anmeldelser af J. P. Jacobsens Niels Lyhne. Opgavens udgangspunkt vil som skrevet være konflikten imellem Bang og Brandes, herefter vil grundlaget for deres teoretiske synspunkter blive redegjort for, og dernæst vil en metaanalyse af Bangs anmeldelse og analyse af Niels Lyhne, i Nationaltidende, 3. 4. 1881 og en metaanalyse af Brandes anmeldelse og analyse af Niels Lyhne, i Morgenbladet, 9. 2. 1881 blive foretaget med henblik på at udforske og analysere, hvorvidt Bang og Brandes' teoretiske program stemmer overens med deres analytiske praksis. Herefter vil der blive en sammenligning og diskussion, som vil have til formål at klargøre, om Bang og Brandes' uenigheder er mindre signifikante, når man analyserer deres analytiske arbejde, end når man blot læser deres litteraturteoretiske standpunkter. Efter disse teoriredegørelser, metaanalyser og sammenligning samt diskussion, vil det forhåbentlig være muligt at komme et svar nærmere på, om den konflikt Bang og Brandes har, og som opgaven indledes med, skyldes helt uforenelige litterære holdninger, eller om denne opgave beviser, at uoverensstemmelserne inden for det teoretiske viser sig i deres analytiske praksisser som ikke værende ligeså signifikant forskellige, så det vil kunne give anledning til en kontrovers som den, der vises på næste side. Dette fordrer utvivlsomt en nuanceret analyse og diskussion, hvilket gør det meget spændende. Litteraturhistoriker, Iben Holk, skriver: "Herman Bangs sammenstød med Georg Brandes er et af de underbelyste kapitler i dansk litteraturhistorie" (Holk) og dette har jeg, ved komparativ analyse og metaanalyse som metode, i sinde at lave om på.

Det bliver interessant og udfordrende at bruge metoden: metaanalyse frem for almindelig tekstanalyse, men i denne opgave er det nødvendigt at analysere Bang og Brandes' analyser. Og det vil derfor være Bang og Brandes' analyser, holdninger og læsninger, der vil blive analyseret. Den komparative analyse vil også have stor betydning i nærværende opgave, da det netop er sammenligningen af Bang og Brandes' teoretiske programmer og deres analytiske praksisser, der udgør størstedelen af denne opgave.

Konflikten imellem Bang og Brandes

Konflikten starter, ifølge Iben Holk, da Bang kommenterer på Brandes' anmeldelse af Karl Gjellerups roman *Romulus* (1883). Her giver Brandes udtryk for, at han mener, der skal være helhed og enhed, og at det skal være klart, om et værk er en roman eller en novelle (Holk). Bang er uenig i dette, fordi han ikke mener, det er nødvendigt at skelne mellem novelle og roman, han mener, at den eneste komposition, der er, er "Stoffets Udformning af sig selv" (Holk). Brandes blev meget vred over Bangs modstridende holdning, og han skrev, som respons, følgende i *Morgenbladet*: "Lad ham imødegå mig, men ikke udtvære mig under Skin af Imødegaaen. Sligt er Epigoners Sæd og Skik." (Holk), og ydermere skrev Brandes om Bang: "Han har et dødt Punkt i sit Hoved, thi han kan ikke tænke; jeg mener ikke tænke videnskabeligt. Han har ingen Sans for Filosofi, ingen Evne til begrebsbestemt Tænkning... Hans Forstand er en Middelgod Fruentimmerforstand. Der er ingen mandlig Gang i hans Tanker; de har tydeligt nok aldrig været underkastet den Tugt, der styrker og sikrer mod en evindelig Snublen" (Holk). Den sidste bemærkning kan tolkes som en hentydning til, at Bang er homoseksuel. Brandes lægger ikke skjul på, at han ingen respekt har for Bang, da han nævner, at Bang ikke kan tænke, ikke har sans for filosofi og ikke har evne til begrebsbestemt tænkning. Bang responderede ikke i samme tone som Brandes, han skrev i stedet, at han var "uøvet i den lille Ondskabs Fægteskole", og han ville ikke diskutere livsanskuelse eller litterære spørgsmål, hvor "våbnene ikke var Argumenter, moralske eller kunstneriske, men Skældsord" (Holk). Disse citater indikerer, at Bang anser de onde kommentarer, Brandes havde skrevet om ham. Ved at skrive "den lille Ondskabs Fægteskole", mener Bang, at Brandes bevidst går efter at ramme ham med sin ondskab, som når man fægter og bevidst rammer en anden med sit spyd. Bang konstaterer at: "Dr. Brandes' Kampaand bliver dog aldrig min" (Holk). Da Brandes læste dette, blev han muligvis lidt flov over sin reaktion, da Bang jo ikke gav igen af samme skuffe, så Brandes forsøgte at bagatellisere, hvad han havde ytret ved at skrive: "Hr. Bang behøver ikke at tage sig de smaa Spydigheder i min Artikel saa nær. De er jo kun Stød af en Fleuret med Dup. Dersom jeg havde villet ham til Livs, havde jeg skrevet i en ganske

anden Tone, og dersom jeg ingen Interesse havde næret for ham, havde jeg slet ikke svaret”(Holk). Det er ironisk, at Brandes insinuerer, at Bang burde være bæret over, at Brandes havde skrevet noget så ondskabsfuldt om ham. Som om Bang er nærtagende, og ikke forstår, at det faktisk er et kompliment, at selveste Brandes svarer ham.

Konflikten i juli måned, som beskrevet i foregående passage, sluttede med Brandes' arrogante forsøg på at underminere Bangs følelser angående de modbydelige bemærkninger, Brandes havde skrevet. I december 1883 skriver Bang en anmeldelse af Brandes' *Det moderne Gjennembruds Mænd*, og heri kalder Bang Brandes for "Partihøvding", og han uddyber ved at forklare, hvorfor han mener Brandes er en partihøvding:

"fordi en hed Overbevisning gennemstrømmede hele hans Personlighed. Denne Personligheds brændende Præg havde i hine første Dage mere Magt over Tilhængerens Sind, mere samlende Kraft overfor Venneskaren end noget enkelt skrevet Ord, end den enkelte Bog. De nye Ideer blive levende i ham. Det var hans Styrke som Partihøvding" (Breunig og Handesten, 65).

I ovenstående citat tydeliggøres det, at Bang anser Brandes som en leder, en leder som ikke kan se ud over sin egen overbevisning. En leder, som har haft stor indflydelse på mange. Ideerne hos Brandes blev levende og blev derfor hele hans personlighed. Bang skriver, at dette var Brandes' styrke som 'Partihøvding'. Ordet 'Partihøvding' er ikke nødvendigvis negativt, da Bang sandsynligvis mener med dette, at Brandes har en evne til at få folk til at følge ham, at han er indflydelsesrig ud over det sædvanlige. Men når Bang mener, at 'en hed Overbevisning gennemstrømmede hele hans Personlighed', er det ikke ment som noget positivt, da Bang ikke mener, at ideer og overbevisninger skal være et krav i litteraturen. Bang udtrykker også, at han mener, at Brandes' kritiske metode ikke har ændret sig (Breunig og Handesten, 65). Brandes bliver irriteret over Bangs kritik, og han skriver, med overskriften "Svar paa et Par Angreb" i Nationaltidende, år 1883 : "Jeg brugte en Gang det Udtryk om Hr. Bang, at han sagde al Ting sex Gange. Efter i den senere Tid at have læst adskillige Artikler af ham, maa jeg sige, at Tallet er sat meget for lavt" (Breunig og Handesten, 65). Herefter skriver Brandes: " Jeg har engang, vel at mærke én Gang (for 12 Aar siden) sagt: "At en Literatur i vore Dage lever, viser sig i at den sætter Problemer under Debat". Det er ikke min Skyld at denne Sætning er bleven udrevet af al Sammenhæng, som var det mit Program, og gjort til Stikord og hidset til Døde" (Breunig og Handesten, 66). Brandes er altså frustreret over, at Bang flere gange har udtalt sig om, hvordan denne opfordring til at lade litteraturen sætte problemer under debat ikke er noget positivt. Bang

nævner det blandt andet i sin anmeldelse af Iver Iversens Unge Piger, 1883, at: ”Det er denne teori om Problemerne ”under Debat”, der forkludrer Tingene. Den burde for længst være død – Dr. Georg Brandes har jo ogsaa selv fralagt sig den, idet han, som han siger, kun har fremsat den én Gang for tolv Aar siden – men den vil desværre længe vedblive med at gjøre Ulykker” (Breunig og Handesten, 66). Bang mener ligefrem, at Brandes’ udtalelse gør ulykker, sågar tolv år efter, Brandes har udtalt det. Og Brandes fralægger sig sin berømte udtalelse.

Det er bemærkelsesværdigt, at i disse diskussioner mellem Brandes og Bang, er Brandes, som er den ældste af de to, den, som kommer med de modbydelige og umodne angreb. Bang forholder sig til litteraturen, og når han skriver om det personlige, forklæder han sin kritik i en ’Partihøvding’, som jo kan ses som noget stærkt og respekteret, hvorfor Bang ikke nødvendigvis fornærmer Brandes. Bang formår at skrive kontrolleret, hvorimod Brandes flere gange lader sit temperament styre pennen. En teori kunne være, at Brandes var bitter, fordi Bang fik skrevet og udgivet *Realisme og Realister*, før Brandes fik udgivet *Det moderne Gjennembruds Mænd*.

Det moderne Gennembrud

’Det Moderne Gennembrud’ er en litterær betegnelse for litteraturen i Danmark i perioden 1870-1890. Baggrunden for det litterære gennembrud var, at der i tiden omkring 1850 skete gennembrud på flere områder i samfundet, blandt andet på det økonomiske og politiske område. Der skete et opbrud fra ”det dominerende kristelige og idealistiske enhedskultur” (Zerlang, 2016), og der blev åbnet for den frie konkurrence, hvilket gav anledning til- og mulighed for flere bevægelser hos dem, som ønskede at bruge denne frihed, som de qua deres lavere status i samfundet ikke havde haft før. Blandt andet blev der i 1871 dannet ’Dansk Kvindesamfund’- Og i 1870 gik ’de frisindede’ og bønderne sammen og dannede ’Det Forenede Venstre’. Arbejderne brugte friheden til at organisere sig på socialistisk grundlag (Zerlang, 2016). Der skete altså meget for de fleste i samfundet, og også litteraturen bevægede sig fremad og ”realismen, den mimetiske digtning, bliver norm i den toneangivende kritik og litteratur” (Jørgensen, 294).

’Det moderne Gennembrud’ som litteraturhistorisk periode

Jørgensen skriver i *Den sande Kunst – Studier i dansk 1800-tals realisme*, at: ” De tre principper bag det moderne gennembruds hele stillingtagen er: at give udtryk for samtidens ideer, at tale ubetinget sandhed, og at fremstille objektivt” (Jørgensen, 294). Georg Brandes, som er manden de fleste først og fremmest forbinder med Det Moderne Gennembrud (denne konstatering kan blandt

andet understøttes af en google søgning, hvis man skriver 'Det Moderne Gennembrud' kommer hans navn op flere gange), fordi han startede forelæsninger, hvor han forsøgte at få de danske forfattere til at vende sig fra romantikkens naivitet og til noget mimetisk, som netop skulle opfylde de tre kriterier, Jørgensen har formuleret, om litteraturen i den pågældende periode. Georg Brandes' kendte opfordring til at forfatteres værker skulle have et indhold, der kunne sætte problemer under debat, byggede på hans tro på den frie tanke og på udvikling. Brandes mente, at den udvikling han havde oplevet i litteraturen i Frankrig, Tyskland og Italien ikke var nået til Danmark, og kan kom derfor hjem fra sine rejser "gloende af sol, frigørelsesideer og lyst til at sparke vinduerne op i den danske biedermeier-idyl" (Hertel, 59). Det var dog ikke alle forfattere, som mente, at litteraturens opgave burde være at sætte problemer under debat. Hvis man definerer 'realisme' som virkelighedslignende, var Brandes og Bang enige, men det er langt mere nuanceret at bestemme, hvorvidt de to litteraturkritikere var enige eller uenige. De havde flere skænderier, som vil blive belyst og diskuteret i nærværende opgave for at blive klogere på, om deres uenigheder var så omfattende, som det i deres diskussioner lader til. Bang og Brandes var to af de største navne under Det moderne Gennembrud, og deres værker *Realisme og Realister* (Bang, 1879) og *Det moderne Gjennembruds Mænd* (Brandes, 1883) "skiller sig ud som hovedværkerne i samtidskritikkens behandling af den nye realisme (Jørgensen, 297). Men hvor Bang "forsøger at etablere et neutralt, rent kunstnerisk begreb om realisme", viderefører Brandes "den venstrehegelianske tendens, som kom til udtryk i den begyndende kritiske realisme" (Jørgensen, 298). Det er derfor interessant at undersøge, hvor modstridende disse holdninger til litteraturen er. Men Jørgensen ytrer at: "modsætningerne mellem Brandes og Bang kan let overdrives; ligesom der også er kritisk-realistiske træk i Bangs teori og (især) praksis, således er der også udpræget positivistiske træk i Brandes' kritiske teori og praksis. Hos begge kritikere er der indre brydninger og modsætninger" (Jørgensen, 298), og denne udtalelse vil jeg arbejde ud fra.

Der var naturligvis også andre forfattere, samt strømninger, som er vigtige at nævne, når det omhandler Det moderne Gennembrud. Og de, som ved bedst, hvilke forfattere, som havde mest betydning under 'Det moderne Gennembrud', må formodes at være de to hovedpersoner i denne opgave: Georg Brandes og Herman Bang, som begge har skrevet en bog om de forfattere, de anser som værende de mest betydningsfulde. Det skal dog være sagt, at for Brandes var det vigtigste, at forfatterne var moderne, mens det for Bang var vigtigst, at forfatterne var realister.

I Herman Bangs *Realisme og Realister* (1879) skriver han om følgende forfattere: Vilhelm Topsøe ("forfatteren af 'Jason'"), Holger Drachmann, S. Schandorph, J. P. Jacobsen, Karl Gjellerup, A. O. E. Skram, Honoré de Balzac, Dumas Fils, Gustave Droz og Emile Zola.

I Brandes' *Det moderne Gjennembruds Mænd* (1883) skriver han om følgende forfattere: Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen, J. P. Jacobsen, Holger Drachmann, Edvard Brandes, S. Schandorph og Erik Skram.

Dette viser, at Brandes og Bang er enige om, at J. P. Jacobsen, Holger Drachmann, S. Schandorph og Erik Skram er blandt de mest betydningsfulde forfattere. Disse forfattere må derfor være både realister og moderne, hvilket dermed ikke er uforeneligt.

Det er bemærkelsesværdigt er, at Brandes ikke i 1883 vælger at inkludere Bang i sin portrætsamling. I dag er Bang et af de største navne inden for 'det moderne gennembrud', så det kan vække 'rimeligvis forundring', at han ikke har fået en plads i Brandes' bog. Dette kan skyldes, at Brandes er bitter over, at Bang kom først med en portrætsamling af tidens dygtige forfattere, eller det kan skyldes, at Bangs synspunkter og hans værker ikke opfylder de kriterier Brandes mener, man skal opfylde, hvis man skal kunne kalde sig en moderne forfatter. Dette vil blive diskuteret i nærværende opgave. En af de forfattere, som Bang og Brandes begge respekterer er J. P. Jacobsen, som også vil spille en stor rolle i denne opgave.

J. P. Jacobsen

En af de forfattere, Bang og Brandes var enige om var en betydningsfuld og meget dygtig var J. P. Jacobsen. Det er derfor Bang og Brandes' mening om Jacobsen og deres anmeldelse af hans roman *Niels Lyhne*, der er blevet valgt til i denne opgave at blive analyseret. Jacobsen var desuden venner med Brandes, og især med Georg Brandes' lillebror, Edvard. (Denne information er relevant, fordi deres relation kan have betydning for Brandes' anmeldelse). Jacobsen blev født i 1847, og han døde allerede, efter 12 års sygdom, i 1885, af tuberkulose (Fibiger, 2003). Jacobsens debut som forfatter var med novellen *Mogens*, hvilken flere anså som værende en naturalistisk novelle. Det er dog langt fra alle, som mener, at *Mogens* var udelukkende naturalistisk, og dette er noget af det, som gør Jacobsen til en meget interessant forfatter. Dét, at man kan læse hans værker på forskellige måder, man kan se flere strømninger i hans værker. En af grundene til at flere anså ham for at være en naturalistisk forfatter var, at han introducerede danskerne til Darwin, og derudover modtog Jacobsen universitetets guldmedalje for en afhandling om ferskvandsalger (Fibiger, 2002). Men i

den europæiske litteratur læste man ikke Jacobsen som naturalistisk forfatter, her blev han: ”en stjerne – en digternes digter – her betragtes han som senromantiker eller tidlig modernist” (Fibiger, 2003). Denne kompleksitet Jacobsens værker indeholder gør ham interessant, specielt i forhold til denne opgave, da Bang og Brandes’ meninger om Jacobsen kan være meget forskellige, både vedrørende indholdet, men også om strømningerne deri.

Strømninger i perioden ’Det moderne gennembrud’

Naturalisme

Naturalismen som begreb er ikke simpelt, da der er forskellige synspunkter. Et af de punkter som synes fundamentalt inden for Naturalismen er, at den udelukkende lægger vægt på det videnskabelige og det biologiske. Fiil og Skov (79) forklarer: ”Naturalisten ser mennesket som et dyr, der måske nok har en sjæl, men denne er fuldstændigt underordnet kroppens drifter og behov.” At naturalisten ser mennesket som et dyr skyldes Darwins, som var en af de største naturalister, teori om, at mennesket ikke nedstammer fra Gud, men at vi nedstammer fra aberne. Fra én af vinklerne af et naturalistisk synspunkt er det fakta, at mennesket ikke har en fri vilje til at styre sit eget liv, fordi de altid vil være begrænsede i deres udfoldelsesmuligheder qua de egenskaber de har arvet fra deres forældre, samt qua det miljø de er opvokset i. Dette vil være komplet bestemmende i forhold til menneskets liv, og livet er derfor determineret for det enkelte individ, når det kommer til verden (Fiil&Skov, 79). Jerlung skriver i sit afsnit om ’Naturalisme’, at: ”Den naturalistiske roman har oftest som grundtema: Dyret i mennesket i konfrontation med det samme menneske som samfundsdyr” (Jerlung), og han konstaterer, at den naturalistiske roman i første omgang er årsagsforklarende. Jerlung skriver ydermere, at: ”Med naturvidenskaberne om mennesket skifter opfattelsen af menneskelivet karakter. Fra en idealistisk forståelse af mennesket som styret af sjælelige kræfter, kommer en materialistisk opfattelse, som naturalismen er et udtryk for. Her er mennesket styret af biologiske, psykologiske og økonomiske love. Disse beskrivelser af naturalismen stemmer overens med franske Zolas definition. Zola var kendt som naturalismens bannerfører i Frankrig, og han hævdede følgende: ”Det enkelte menneske og den individuelle psykologi bør træde i baggrunden til fordel for det repræsentative tilfælde, hvor individet anskues som et biologisk produkt i en given social virkelighed” (Soelberg). Ud fra de foregående definitioner af naturalisme, ville det være nærliggende at konkludere, at naturalismen står i kontrast til det sjælelige, eller at det i hvert fald at en evt. sjæl er ’fuldstændigt underordnet kroppens drifter og behov’. Men for forfattere som Bang og Brandes udelukker det naturalistiske ikke det sjælelige.

Og med deres syn på naturalismen, hvilken ikke benægter sjælelivet, er det klart, at naturalismen har forskellige definitioner afhængigt af, hvem man spørger. Bang og Brandes' syn på naturalismen vil blive sammenlignet i et senere afsnit.

Realisme

Under Det moderne Gennembrud var realismen den mest dominerende strømning. Og for den tidlige 1800-tals-realisme argumenterer Jørgensen for, at liberalismen var det ideologiske fundament, og at denne liberalisme ”er anskuet som en i samfundsmæssig praksis socialdarwinistisk ideologi, hvor den stærkeste – men ikke den bedste – sejrer i kampen for livet” (Jørgensen, 339). Når man læser ordet ’realistisk’ vil det være naturligt at tolke, at det ganske simpelt betyder ’noget virkeligt’ og ’sandt’. Dette er det fundamentale i strømmingen, men det er langt fra en fyldestgørende definition. Jerlung beskriver realismen som:

”Realismen har som program at give en objektiv, sand skildring af virkeligheden, livet som det er, uden forskønnelse og uden fortielse. Forfatteren skal være upartisk, tendensløs: (...) Tingene skal fremstilles som de er, af en neutral, objektivt registrerende forfatter så læseren selv kan drage sine konklusioner. I sin konsekvens medfører teorien at virkeligheden skal gengives uformidlet, kaotisk og usammenhængende, men realisterne ønsker den dog kunstnerisk formidlet”

Denne beskrivelse af realismen giver et godt billede på, hvad realisme i litteraturen er, men før man kan læse en bog, som har til hensigt at være realistisk, er det vigtigt at huske følgende:

”Man kan ikke forudsætte, at realisme betyder ’virkelighedsnær’ og derefter gå ud fra, at det ved vi alle sammen hvad er, hvorefter man giver sig til at vurdere kritikere og digtere som mere eller mindre realistiske. Man må så at sige begynde fra bunden: med udgangspunkt i et alment mimesis-begreb undersøge, hvordan periodens kritikere og digtere selv fortolkede og anvendte mimesis-begrebet. Allererst må vi spørge: Hvad var deres bevidste intentioner? Hvad forstod de ved realisme? Dernæst må man spørge, hvordan skribenternes praksis forholder sig til deres bevidste intentioner; det gælder både den digteriske praksis og den kritiske” (Jørgensen, 297).

Denne passage er meget vigtigt, fordi man, når man læser noget, der er realistisk, kan have tendens til at tro på, at det er den ægte, sande virkelighed, der bliver skildret. Men man skal være opmærksom på, at forfatteren kan se virkeligheden på en helt anden måde, end man selv gør, og at objektiviteten derfor ikke altid er fuldkommen. Et eksempel kan være Georg Brandes, som har ønsket at få problemer under debat i litteraturen. Hvis en forfatter intentionelt ønsker at sætte

problemer under debat, vil et tilsyneladende mimetisk værk ikke nødvendigvis kun være objektivt. Denne potentielle problematik omkring det fuldstændigt objektive inden for realistisk litteratur vil være oplagt at frygte inden for den 'kritiske realisme', hvorimod der ikke bør være forefindes subjektivitet i den 'positivistiske realisme'. Den kritiske realisme defineres i denne opgave som: "brug af virkelighedsefterligningen til fremadvendt samfundskritik" og den positivistiske realisme defineres som "den principielle sandhedssøgen uden hensynstagen til opbyggelighed og fremskridt" (Jørgensen, 299).

Herman Bang

Herman Bang var forfatter i perioden kaldt 'Det Moderne Gennembrud'. Bang har udgivet 39 værker, heraf både noveller og romaner. Nogle af Bangs mest kendte værker er: *Håbløse Slægter*, *Ved Vejen* og *Tine*. Bang er primært kendt for at skildre de stille eksistenser; mennesker som bor i provinsen, og som ikke udadtil lader til at have store problemer, men det viser de sig at have. Bangs skrivestil er impressionistisk, hvilket han er kendt for. Bang lader læseren se det hele frem for at fortælle, hvad tingene betyder. Bang mener, at 'showing' er stærkere end 'telling' (Rømhild, 2013). Herman Joachim Bang blev født d.20. april 1857 i Asserballe på Als. Bang blev student fra Sorø Akademi, i 1875, og Cand.phil. i 1877(Fibiger, 2002)). Bang var desuden skuespiller og sceneinstruktør. Passionen for litteratur og teater fik han fra sin mor, som han var meget tæt knyttet til (Fibiger, 2002). Bang studerede statskundskab, men hans passion var skuespil og teater, men han blev afvist ved prøverne . (Fibiger, 2002) Så begyndte Bang at skrive (Fibiger, 2002). I 1879 skrev han flere stykker til teateret, dog uden særlig meget anerkendelse (Fibiger, 2002). Da Bangs farfar døde, arvede Bang en større sum penge, hvilken han hurtigt fik brugt, og derfor var det vigtigt at Bang fik sig et job (Fibiger, 2002). Bang begyndte at skrive for Jyllands Posten. Bang var meget dygtig, og han grundlagde sågar en ny genre: 'Den scenisk formidlede reportage', det specielle ved denne genre var, at reporteren ofte selv blev hovedpersonen (Fibiger, 2002).

I 1879 fik Herman Bang udgivet bogen *Realisme og Realister*, hvilket er en bog, der indeholder portrætter af de forfattere, Bang anså som værende de vigtigste forfattere i den pågældende periode. Denne udgivelse kan man formode gjorde Georg Brandes frustreret, da han selv ville udgive en lignende bog, hvilket han først gjorde i 1883. I 1880 udkom Bangs, på det tidspunkt ret provokerende, roman, *Håbløse Slægter* (Fibiger, 2002). Denne bog var provokerende på det pågældende tidspunkt, fordi den blev anset som værende umoralsk (Jacobsen, 9). Der blev rejst sag

imod Herman Bang på grund af sin bog, fordi man mente den gik over grænsen for, hvad litteratur skulle være. Forsvareren argumenterede, at *Håbløse Slægter* ”vilde i Retssagen kun se en reaktionær Statsmagts Forsøg paa at knægte Litteraturens Frihed (...) Man vilde ramme Bogens ’Retning’ og derigennem hele den Litteratur den tilhørte, dvs. den realistiske Roman, fordi de reaktionære Myndigheder nu engang ansaa dens Aand for umoralsk” (Jacobsen, 9). Men romanen blev beslaglagt, og selvom de fleste bøger var solgt, var Bang meget ked af det, for den paragraf han var tiltalt efter, var den samme paragraf som man tiltalte personer, der ville sælge pornografi (Jacobsen, 10). Bang var uforstående over for den store uvilje imod hans bog, for han havde selv været meget begejstret, da han skrev den. Han havde følt, at ’Bogen havde et Bud til hele Menneskeheden” (Jacobsen, 12), og han var af den opfattelse, at: ”Skildringerne af Livet ikke burde være skønnere end Livet selv” (Jacobsen, 12).

Bangs seksualitet

Bang blev hånet i flere aviser. Han blev portrætteret som kvinde flere gang, hvor han blandt andet blev kaldt: Jomfru Hermine Bang og Frøken Herman Bang. Dette gjorde de, fordi Herman Bang var homoseksuel, og netop fordi han var en outsider og homoseksuel blev han gjort til grin i flere år, i pressen (Olsen) . Litteraturhistoriker, Harry Jacobsen, mener, at man tydeligt kan læse i Bangs *Håbløse Slægter*, at Bang er homoseksuel, og at han bruger bogen til at finde ud af, hvor det kommer fra: ”I sine Essays forklarede han (Bang) samtidigt, at det var Romanforfatterens Opgave at skildre en Lidenskab. At Egoentrikeren med den erotiske Misvisning tænkte paa for sit eget Vedkommende, kan man da næppe være i Tvivl om. Han vilde på Spor efter Oprindelsen til sin Homoseksualitet for at forklare den for sig selv” (Jacobsen, 20). Cand. Mag Mette Elsig Olsen mener heller ikke, at Bang lagde skjul på sin homoseksualitet, og ydermere mener hun, at hans *Håbløse Slægter* kan ses som en demonstration af ”Darwins determinationstanke og degenerationstanke, hvor netop sidste led i en slægt er ufrugtbar, og slægten uddør. Bang mente som Darwin, at mennesket stræber efter at efterleve sine drifter” (Olsen) Bangs homoseksualitet er også noget, Brandes bruger imod ham i deres skænderi, hvilket jeg kommer ind på i et senere afsnit. Bang vælger at skrive en afhandling om homoseksualitet, sammen med sin læge, dr. Max Wasbutzki (Fiil&Skov, 154). Bang ønsker, at det skal udgives fem år efter hans død, og at det skal udgives i et videnskabeligt tidsskrift af hans læge (Fiil&Skov, 154), hvilket indikerer, at det er vigtigt for Bang, at det bliver taget alvorligt. Og i en tid, hvor positivisme og naturalisme er dominerende strømninger, og de jo er baseret på det videnskabelige, er det sandsynligvis i et videnskabeligt tidsskrift, at flest mennesker vil tage det seriøst og tro på det. Grunden til at Bang

ikke får det udgivet, imens han lever, må formodes at være fordi det er ulovligt at være homoseksuel. I afhandlingen skriver Bang blandt andet: ”Jeg er ikke eet minut i tvivl om, at den udprægede homoseksualitet er medfødt, og jeg, der kun er lægmand, har fundet ud af, at det må hænge således sammen: naturen eller hele skabelsesværket, som stræber efter meget større og os ukendte mål, har ned i den mindste detalje travlt og begår overalt i farten fejl” (Fiil&Skov, 155). Bang vil, qua ovenstående, gerne forklare, at homoseksualitet ikke er noget, man selv vælger. Han kalder det en fejl. Og han uddyber: ”Således forekommer det mig, fejler naturen også i færdiggørelsen af den menneskelige organisme og skaber i en i det ydre mandlig organisme en såkaldt sjæl, der er kvindelig” (Fiil&Skov, 155). Bang argumenter altså for, at naturen laver fejl, der resulterer i, at sommetider bliver en mand født med en kvindelig sjæl. Dette kan være en af grundene til, at det er vigtigt for Bang at understrege, at han ikke definerer naturalisme på samme måde som Zola, da Zola kun mener alt handler om arv og miljø, og dermed mener han ikke, at det er relevant at tillægge det sjælelige en betydning, og netop sjælelivet er vigtigt for Bang i litteraturen. Bang mener ikke, at homoseksualitet er noget, man har arvet fra sine forældre og heller ikke noget, der skyldes det miljø, man lever i, han mener det er en fejl, og at det er den sjæl, man er født med, der er fejlen. Men selvom Bang taler om homoseksualitet som en fejl, så mener han også, at der kan være gode kvaliteter forbundet med homoseksualitet: ” For mig er der ingen tvivl om, at homoseksualitet står i et særligt og uudgrundeligt forhold til de kunstneriske anlæg. Hvis man kunne fastslå antallet af homoseksuelle digtere med nøjagtighed, ville man sikkert nå frem til en procentsats, der ville være forbløffende” (Fiil&Skov, 159).

Herman Bangs holdning til litteraturen under 'Det Moderne Gennembrud'

Den realistiske forfatter

Herman Bang skriver i *Realisme og Realister* om realisme og realister, som titlen antyder, og om hvilken betydningen realismen har. Noget af det vigtigste for Bang at understrege er, at realismen ikke er hverken en tendens eller en overbevisning, men at det er en kunstform (Bang, 13), men han har dog en vis forståelse for, hvorfor denne misforståelse kan finde sted:

” thi uagtet man taler meget om de realistiske Forfatteres afvigende Meninger, synes man langtfra at være paa det Rene med, hvilke disse Meninger er. Og hvis der hersker nogen Uklarhed, eller der har

indsneget sig nogen Misforstaaelse paa dette Punkt, er det i Virkeligheden let tilgiveligt. Thi Realisternes Methode gjør det temmelig vanskeligt at faa fat paa Forfatterens Personlighed; jo samvittighedsfuldere en Forfatter stiler sig til sin Opgave, desmere forsvinder han jo bag sit Billede. Det var altsaa ganske naturligt, om man misforstod, og man har misforstaaet. Ellers vilde man overhovedet ikke sammenblende Begreberne Realisme og Tendens, Realisme og Moral og saadanne heterogene Ting.” (Bang, 12-13)

Med ovenstående ytring forklarer Bang, at hvis man virkelig skal skrive realistisk, skal man ikke gemme sig bag sin samvittighed, og man skal ikke vise sin personlighed qua sine holdninger eller kommentarer. Den realistiske metode forudsætter, ifølge Bang, at man ikke lader sine egne meninger skinne igennem, da det så ikke længere vil være objektivt, og den realistiske metode er altid objektiv, derfor kan man ikke sammenblende realisme og moral. Bang skrev som 22-årig artikler om 'nylitteraturen', i Dagbladet, Redaktøren af det nationalliberale 'Dagbladet' var Vilhelm Topsøe, og han havde en agenda med at få Bang til at skrive disse artikler om nylitteraturen eller realismen, nemlig at ”gøre den nye litteratur acceptabel for et konservativt læsepublikum”(Jørgensen, 300) Dette skulle gøres ved at ”Bang skulle afpolitiseres eller afideologiseres den nye litteratur i en tid, hvor den litterære venstrefløj med brødrene Brandes i spidsen oprustede og ildnede til kamp. ” Her var der en kamp imod Brandes' politiske og ideologiske litterære kriterier og Bangs positivistiske og kunstneriske holdning til litteraturen.

Om Bangs skandaleroman *Håbløse Slægter* udtalte Bang, som tidligere nævnt, at livet ikke burde skildres skønnere end det er, og ud fra det standpunkt, er der ikke plads til moral, da det vil hindre at skildre livet og historien, som den virkelig er, hvilket Bang mener er afgørende inden for realismens skole. Bang ytrer, at der er en grund til, at realistiske forfatteres værker bliver beskyldt for manglende moral: ”Dens Forfattere lader Livet moralisere; for dem bliver Moralen at uddrage som et Resultat af Menneskeliv, de har iagttaget, og de overlader til os selv at uddrage dette Resultat; de gjør det ganske simpelt, fordi de tror, at Livs Fakta ere mere overtalende end deres private Udtalelser og Fremførelsen af deres private Mening” (Bang, 16). Dog erkender Bang, som førnævnt, at selvom det ikke er bevidst af forfatterne, så vil læseren sommetider kunne læse, hvilken holdning forfatteren har, fordi forfatteren ubevidst lader det vise, hvor deres sympati ligger. Ydermere argumenterer Bang for, at ægteskabet ikke, som det er det i romantikken, afslutningen på et livs historie, men kun fortsættelsen af den, og i den forbindelse skriver han, at: ”og mer eller mindre fragmentarisk at fortælle ÉT Livs Historie er jo altid Realismens Opgave” (Jørgensen, 305.

Denne ytring er interessant, da den står i kontrast til Bangs negative holdning til den psykologiske litteratur.

Realismens sanselighed og rummelighed

Bang hævder, at når folk fremhæver, at realismen er meget sanselig, er det vigtigt at forstå, at realismen ikke er mere sanselig end romantikken, romantikken var bare sanselig på en mere naiv måde (Bang, 17). Realismen er en form, som kan iagttage problemer på en anden måde end, hvad andre former kan. Bang understreger, at realisterne ikke fortæller noget, der ikke er blevet fortalt før, for problematikker som had, kærlighed, misundelse og vrede vil altid være der og har altid været der, men med realismen, mener Bang, at man kan stille disse problematikker i et nyt lys og komme dem nærmere (Bang, 18). Noget af det essentielle vedrørende realismen som form er, at man med denne metode kan rumme alt, Bang ytrer: ”Den (realismen) kan indeslutte alle Overbevisninger, og den kan inden for sin Ramme repræsentere alle Anskuelser – lige fra yderste højre til yderste venstre” (Bang, 14). Det er netop dét Bang mener med, at realismen ikke er en tendens, som forudsætter nogle værdier og roller, men den er en metode, som kan rumme alt.

Realismen er ikke fejlfri

Bang erkender, at alle metoder har sine fejl, men han understreger, at realismen har bragt liv i litteraturen, hvor han mener, at ’talentløsheden og middelmaadigheden bredte sig uhindret’ (Bang, 18). Og for at være en dygtig realist, skal man ifølge Bang: ”fortælle os Alt, hvad de har set, fortælle os det alt uden Snærperi, med en Videnskabsmands Grundighed og en Videnskabsmands Uforbeholdenhed.” Denne objektivitet er altså essentiel, når man skal skrive realistisk, og det er også vigtigt, at man skal skrive om det, man kender til, så man kan fortælle det fuldstændig som det er. I forhold til det tekniske inden for den realistiske form, mener Bang, at kompositionen skal følge stoffet, ikke omvendt.

Georg Brandes

I Gyldendals ’Den store Danske’ står der om Brandes, at hans fulde navn er: Georg Morris Cohen, og at han levede fra 1842-1927 (Hertel, 2017). Brandes kom fra en jødisk grosserhjem i København, men han distancerede sig mere og mere fra sin jødiske afstamning. Brandes har dog ikke kunnet undslippe antisemitisme, og ”krydsningen af hans jødiskhed og radikalisme til en af landets mest hadede mænd” (Hertel, 56). Brandes var både kritiker, forfatter og litteraturforsker, og

i dag er han meget kendt og anerkendt som en af de største navne inden for 'Det Moderne Gennembrud', som man kalder perioden: 1870-1890. Brandes fuldførte en magistergrad som 22-årig. Han studerede i Italien, England og Frankrig, og her blev han inspireret til at lave et oprør imod den naivitet og stilstand, han mente var dominerende i Danmark, og til at opfordre de danske forfattere til at skrive mere realistisk. Hertel skriver, om Brandes' nye livssyn efter at have været i førnævnte lande, at de 16 måneder han havde besøgt Italien, England og Frankrig "vendte rundt på den unge æstetikers verdensbillede" og at "det gav alt sammen distance til den indeklemte og indbildske danske kultur" (Hertel, 59). Brandes er især kendt for sin forelæsningsrække 'Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur', hvilke blev udgivet i 1872-1890 i seks akter, som indeholdt Brandes' holdninger om kulturen. Det var kulturhistorie og kulturkritik. Brandes skrev om, hvordan: "Romantikken i polemik mod 1700-tallets fornuftsidéer blev til politisk reaktion, der igen blev overvundet af revolutionerne 1848 – ude i Europa, men ikke i Danmark" (Hertel, 2017). Dette citat indikerer, at Brandes så romantikken som en naturlig reaktion mod Oplysningstidens fornuftsidéer, som så igen blev afløst af revolutioner, der ledte til en ny litterær periode, men at denne udvikling ikke fandt sted i Danmark. Der er altså ikke noget negativt om romantikken, men Brandes var fremskridtets mand, og han ønskede udvikling.

Georg Brandes' holdning til litteraturen under 'Det Moderne Gennembrud'

Når man læser Brandes indledningen til ' *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur* fra 1871 fremgår det klart, at noget af det vigtigste for Brandes var, at litteraturen afspejlede sin samtid, hvilket ville muliggøre at sammenligne den danske litteratur med de store litteraturer, dette kalder Hertel 'det komparative dobbeltblik' (Hertel, 63). Og Brandes ytrede desuden i indledningen til *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur* at: "Et Folks Litteratur fremstiller, naar denne Litteratur er fuldstændig, dets Anskuelsers og Følelsers hele Historie"(Brandes:1971, 12). 'Det komparative dobbeltblik' ville dermed ikke kun blive en sammenligning af litteraturen, men også en sammenligning af de forskellige landes 'anskuelsers og følelsers hele historie'. Man kan derfor hævde, at det komparative dobbeltblik ikke kun er en litterær metode, men at grundlaget i lige så høj grad er historisk og politisk. Hertel skriver, at det der er revolutionerende, metodisk og ideologisk ved *Hovedstrømninger* i dag er: "For det første: værkets kamouflage-teknik. Det taler officielt om litteratur, men lige under overfladen er det samfundskritik: et angreb på det provinsielle, selvglade danske samfund, især på borgerskabet og det vandkæmmede åndsliv. For det andet værkets metode: at forene kulturhistorie, tekstanalyse og kulturkritik (...) For det tredje dét

grundsyn Brandes forrest i indledningen lancerer som 'den sammenlignende Litteraturbetragtning' – lidt efter kaldt 'den videnskabelige Litteraturbetragtning', så ingen tager fejl!" (Hertel, 62). I Hertels optik er Brandes' Hovedstrømninger derfor stadig revolutionerende af ovenstående grunde, og en af grundene er den såkaldte 'kamouflage-teknik', som betyder; Brandes' måde at forsøge at kamuflere sin agenda bag litteraturkritik, mens han i virkeligheden ønsker at fremlægge samfundskritik. Brandes lagde dog ikke skjul på, at han mente, at Danmark var bagud ift. Litteraturen, han udtalte at Danmark var 40 år bagud, og han skrev følgende passage, som beviser, at Brandes ikke var tilfreds med Danmarks litteratur: "Vor Litteratur er som et lille Kapel i en stor Kirke, den har sit Alter, men Hovedalteret findes ikke her" (Brandes: 1971, 12) . Med førnævnte sætning, hvor Brandes bruger metaforen 'lille Kapel' om Danmark og metaforen 'stor Kirke' om resten af Europa, gør han det klart, at der ikke lever noget i Danmark, det hele er 'dødt', det rykker sig ikke, hvorimod kirken, som metafor for andre europæiske lande (Italien, Frankrig og Tyskland) symboliserer det autoritære og det levende.

Skal litteraturen sætte problemer under debat?

Brandes ønsker, at den frie tanke og de ærlige følelser og tanker bliver hovedfokus i litteraturen, og at man går væk fra det naive og idylliske i romantikken. Jørgensen formulerer Brandes' definition af de moderne danske digtere således: "For Brandes er de moderne danske digtere simpelt hen 'moderne', og det vil sige i overensstemmelse med tidens ideer, friheden og fremskridtet og ikke mindst anti-klerikalismen" (Jørgensen, 320). Der ligger derfor noget ideologisk i Brandes' definition, hvilket stemmer overens med den ytring Brandes især er kendt for i dag er, nemlig at han har udtalt, at 'problemer skal sættes under debat' i litteraturen. Denne ytring står i dag som noget af det mest kendetegnende for 'Det Moderne Gennembrud', men Brandes har flere gange forklaret, at han ikke mente denne opfordring bogstaveligt, og at han var meget træt af, at han skulle høre for det igen og igen. Brandes har skrevet i 1883, som svar på Bangs kritik af Brandes' kritiske stil, at han var træt af, at Bang skulle få det til at lyde som om Brandes mente: "at Digtekunsten istedenfor at fremstille Menneskelivet skulde afgive den sandede Valplads for tørre Problemers Strid. Selvfølgelig har jeg aldrig mente Sligt og mig bevidst aldrig udtalt Noget, der kunde tjene til Støtte for denne Opfattelse" (Breunig og Handesten, 66). Med ovenstående citat forsøger Brandes at distancere sig fra sit berømte citat. Dog har Brandes i 1920, udtalt følgende, hvilket er i overensstemmelse med det berømte citat, som han senere har taget afstand til, at: " Det er ikke Troen, men Kritiken, som flytter Bjerge, Kritiken, som bryder og rydder nye Baner, flytter alle Autoritetstroens, Fordommenes, den idéløse Magts og den døde Overleverings Bjerge." Brandes

siger desuden i *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur* at, der ikke skal være nogen overbærenhed til hans grundanskuelser, ledende principper og ideer, og det er netop i disse foredrag, at han ytrer, at litteraturen bør sætte problemer under debat. Dog siger Brandes i samme foredrag, som han siger, at han ikke ønsker overbærenhed i forhold til sine anskuelser, at han gerne vil anmode om publikums overbærenhed, da det er hans første foredrag, og at han derfor ikke har erfaring (Breunig og Handesten, 37). Disse ytringer er interessante, da man kan argumentere for, at når Brandes har udtalt, at litteraturens opgave er at sætte problemer under debat, og han også skriver, at man ikke skal bære over med ham, om end man kan føle sig stødt, må det betyde, at han har ment, hvad han har sagt. Senere kan han have trukket det tilbage, fordi han er blevet udskældt meget for netop det berømte citat, blandt andre af Herman Bang. Brandes' meget kendte udtalelse om, at litteraturen skulle sætte problemer under debat, var Bang umiddelbart meget uenig i. Brandes ytrede senere, at det kun var én enkelt sætning, han havde sagt én gang, og at han da ikke kunne gøre for, at "denne Sætning er bleven udrevet af al Sammenhæng, som var det mit Program, og gjort til Stikord og hidset til Døde" (Breunig og Handesten, 66). Om denne udtalelse blot var en retorik, der gav Brandes' budskab om 'den frie tanke' slagkraft, vides ikke, men i indledningen til *Hovedstrømninger i det 19de århundrede* nævnes det berømte citat i sammenhæng med netop dét, han siger, og netop dét Herman Bang kritiserer. Brandes siger:

"Den poetiske Production er saagodt som fuldstændigt standset, og intet Problem af almindelig human eller social Natur formaar at vække nogen Interesse eller fremkalde anden Discussion end Dagspressen og Døgnlitteraturens. (...) Det, at en Litteratur i vore Dage lever, viser sig i, at den sætter Problemer under Debat. (...) At en Litteratur Intet sætter under Debat er det samme som, at den er i færd med at tabe al Betydning. Det Folk som frembringer den, kan da længe nok troe, at al Verdens Frelse vil komme fra det, det vil see sig skuffet i sin Forventning; det bliver ikke mere et saadant Folk, som styrer Udvikling og Fremskridt, end Fluen gjorde det, da den mente at drive Vognen frem, fordi den nu og da gav dens 4 Heste et ubetydeligt Stik" (Breunig og Handesten, 39).

Disse ytringer viser, at Brandes ikke bare kom med en sætning, som blev taget ud af en sammenhæng, for i ovenstående står det klart, at Brandes var af den klare overbevisning, at litteraturen burde sætte problemer under debat. Brandes' kriterier for litteraturen var de samme som Lukács' definition af realisme, hvor kendetegnet er forfatternes "aktive interesse i samfundsudviklingen og derved at deres personer på én gang er individualiteter og typer, konkrete og repræsentative, fremstillet som hele mennesker og som led i hele samfundsprocessen. (Harsløf, 308)". Denne definition opfordrer til debat, da det er en 'aktiv' interesse, hvilket er det modsatte af

passiv, og dermed vil man forvente, at der ligger holdninger bag. Ydermere, når det diskuteres, om Brandes virkelig ikke mente sit berømte citat, har Brandes udtalt, at dem som skriver litteratur, der ikke sætter problemer under debat, ingen indflydelse på udvikling og fremskridt vil have, og at hvis de tror de har indflydelse, bare fordi de ('fluen') påvirker de ('hestene'), som virkelig styrer udviklingen og fremskridtet en nærmest ubetydelig smule, tager de fejl. Dette er en hånlig bemærkning, hvor Brandes indirekte siger, at dem som ikke producerer det, som han mener, man bør, er naive, hvis de tror, de gør noget for udviklingen, fordi han tydeligt indikerer, at deres litteratur er helt ubetydelig, hvis den ikke formår at sætte problemer under debat. Bang benytter flere gange lejligheden til at bringe det berømte statement op, dette gør han flere år efter, Brandes har udtalt det, og Brandes siger derfor, som ovenstående skrevet, at han ikke mente det. Brandes er meget irriteret over, at Bang nævner det gang på gang, og han siger om ham: "En Forfatter siger ellers en Ting én Gang og skyr Gjentakelser. Hr. Bangs Force er derimod netop Gjentakelsen" (Breunig og Handesten, 65). Bang og Brandes er dog mere enige end, hvad denne diskussion indikerer. For Bang er enig i, at man skal skildre samfundet, som det er, og han skriver i *Realisme og Realister*, at de realistiske forfattere lader livet moralisere, frem for at komme med deres egen mening, og han uddyber: "Hvad de vil, er at fortælle os Alt, hvad de har set, fortælle os det Alt uden Snærperi, med en Videnskabsmands Grundighed og en Videnskabsmands Uforbeholdenhed" (Bang, 17). Med denne ytring nærmer Bang sig Brandes, da han ikke mener, at man skal gå ind og moralisere. Det vil sige, at hvis der forefindes problemer i samfundet, skal forfatterne skildre disse mimetisk, de skal 'lade livet moralisere', hvilket kan give anledning til debat.

Brandes forsøger i sin bog: *Forklaring og Forsvar* (1872) at forklare og forsvare, hvad han mente, da han ytrede, at litteraturen ikke levede, hvis den ikke satte problemer under debat. Brandes understreger, at det er vigtigt, at han havde sagt, at *vor* litteratur i *vore dage* ikke satte problemer under debat, og han påpeger at han: "ikke har paastaaet, at paa Homers eller Hesiods Tid laa Beviser for Litteraturens Liv i dens Discussion af Problemer" (Brandes:1872, 20). Dette vidner om Brandes' respekt for de tidligere forfattere, men at han ikke mener, at litteraturen har udviklet sig. Brandes forklarer, at han ikke mener, man kan tillade sig at kalde sine forfædres litteratur for 'vor', og han argumenterer for det således: "Ikke den Litteratur, som man arver fra Fortiden og læser, men den Litteratur, som man selv frembringer, er Ens egen. En saadan Ytring skal vel ogsaa udlægges som Hovmod – man tage den, som man vil, jeg vedkjender mig den Tro, at naar man driver Beskedenheden saa vidt, at man af lutter Respect for, hvad Ens Fædre have gjort, ikke selv gjør Noget, saa driver man Beskedenheden for vidt" (Brandes:1872, 24). Men denne ytring

forklarer Brandes, at han ikke har kritiseret den ældre generations litteratur, og at når han siger 'vor' er det ikke fortidens, men derimod den nutid som man selv er en del af, for hvis man bare mener, at litteraturen man skal være stolt af og kalde 'vor' er den, fortidens forfattere har skrevet, så mener Brandes, at denne beskedenhed, qua den store respekt for fortidens forfattere, går for vidt, fordi nutidens forfattere selv bør bidrage med litteratur, der kan vinde respekt og kaldes 'vor'.

Den frie Tanke

For Brandes er det både vigtigt, at litteraturen i den givende tid skulle sætte problemer under debat, og derudover var 'den frie Tanke' meget vigtig for Brandes. Brandes siger om den frie tanke, at: "Det er med eet Ord Overbevisningen om Naturens, om Historiens, om hele Tilværelsens Enhed, som den frie Forsknings Dyrkere bekynde, og ikke blot bekynde, men retfærdiggjøre. Thi al den Forskning, som hvert nyt Aarhundrede har føiet til tidligere Aarhundreders Resultater, har retfærdiggjort og med utallige Røster i alle Tungemaal bekræftet og stadfæstet denne Overbevisning" (Brandes:1872, 46). Brandes forklarer ydermere, at "Det er den, som ingen Bibeltroende kan vedkynde sig" (Brandes1872, 47), og han tilføjer, at "har man imidlertid først faaet Ordet Fritænker sat lig med Atheist, saa er det en let Sag at ophidse Masserne mod Fritænkeren" (Brandes:1872, 47). Og denne ophidselse mener Brandes skyldes, at: "Vore Samfund ere jo endnu langt tilbage med Hensyn til Agtelsen for den personlige Overbevisning", denne ytring er endnu en kritik af det danske samfund. Brandes mener dog at: "Hvad Mening man end for øvrigt har om Guddommen, saa maa man, ifald man tænker, mene, at det Guddommelige, det vil sige det Høieste, som aabenbarer sig i Menneskelivet og i Historien, det er Aanden deri, og at Aanden deri er Fremskridtets Aand" (Brandes:1872, 48). Denne passage er interessant, fordi Brandes tilsyneladende forsøger at finde et fælles grundlag for de religiøse og fritænkerne (ateister), men han slutter af med, meget subjektivt, at konkludere (efter at have fastslået, at hvis man ikke er enig, er det fordi man ikke tænker), at alle faktisk tror på Fremskridtets Ånd som det guddommelige.

Formen

Foruden diskussionen om litteraturens opgave, er der også et andet aspekt af Brandes' mening om, hvordan litteraturen bør være, nemlig selve formen. For Brandes er det ikke ligegyldigt, hvordan formen i et pågældende værk er, og han mener, det er vigtigt at skelne mellem en novelle og en roman. Et eksempel på Brandes' mening er hans anmeldelse af Karl Gjellerups roman *Romulus*, hvor Brandes udtrykker sin utilfredshed, og i sin anmeldelse kritiserer Brandes roman for: "at have et usikkert forhold til genren, fordi den både rummer stof til en roman, idet den giver 'et

sammentrængt Billede af den hele Verdenstilstand, som Digteren forestiller sig den', og til en novelle, idet den giver 'et interessant Enkelttilfælde, et fængslende Unicum'" (Busk-Jensen, 2012). Det står klart, at Brandes mener, det er essentielt, at der skelnes mellem novelle og roman, og derudover mener Brandes ikke, at der bør være forfatterkommentarer i litteratur. Brandes har udtalt, at: "Hvad det gjælder om for Digteren i den fortællende Kunst, er at skabe Skikkelser og lade os se dem i Handling og Tale. Blot ingen af disse utidige Refleksioner over dem, som fordærver alt" (Holk, 2012).

Sammenligning af Bang og Brandes' teoretiske synspunkter

Kritiske- og positivistiske realister

Måden Bang og Brandes' litteratursyn adskiller sig på er, at Bangs litteratursyn umiddelbart er positivistisk realisme, som defineres således: "den principielle sandhedssøgen uden hensyntagen til opbyggelighed og fremskridt" (Jørgensen, 299). Modsat Brandes' litteratursyn, hvilket umiddelbart beror på kritisk realisme: "brug af virkelighedsefterligningen til fremadvendt samfundskritik" (Jørgensen, 299). Men til trods for at denne forskel på Bang og Brandes' grundlæggende holdning til litteraturen, mener John Chr. Jørgensen, at disse uenigheder ikke er lige så konsekvente, som der ofte bliver skrevet. Jørgensen argumenterer således: "Ligesom der også er kritisk-realistiske træk i Bangs teori og (især) praksis, således er der også udpræget positivistiske træk i Brandes' kritiske teori og praksis. Hos begge kritikere er der indre brydninger og modsætninger" (Jørgensen, 298). Jørgensen kommer med flere eksempler på, at Bangs holdning til den litteraturhistoriske udvikling bestemt ikke kun handler om kunsten og formen, men at den er langt mere politisk og indholdsbestemt, end han giver udtryk for i sine programmatisk formuleringer, og at den dermed har ligheder med Brandes' holdning (Jørgensen, 303). Bang siger blandt andet: "Nye politiske Forhold maa nødvendigvis ændre det sociale Liv og i en livskraftig Literatur give Produktionen et andet Præg, et andet Indhold og derigjennem en ændret Form" (Jørgensen, 303). Forskellen på Bangs udtalelse og Brandes' ønske om mere samfundskritik i litteraturen er, ud fra førnævnte citat, at Bang ikke mener disse politiske forhold er formålet med litteraturen, men at han anerkender, at når man skriver realistisk og mimetisk, så vil eventuelle politiske forhold blive en del af litteraturen, hvilket vil ændre indholdet og formen. Bangs udtalelse her modsiger ikke nødvendigvis hans egne principper, han er blot imod, at samfundsproblemer skal være det essentielle i litteratur, og han siger om Brandes' 11 år tidligere ytring: "Det er denne Teori om Problemerne under Debat, der forkludrer Tingene (...). Problemerne skal ikke raa og ufordøjede fylde Litteraturens arbejder med

Diskussioner, som lader Værkerne dø, naar disse Debatter har vejet Pladsen for andre” (Jacobsen, 67). Her argumenterer Bang for, at litteraturen ikke skal have til opgave at diskutere og debattere, da den på den måde vil være ubetydelig, når de pågældende problemer bliver løst. Dette er Brandes pludselig enig med Bang i 12 år efter sin berømte udtalelse, og han mener, at Bang er skyld i, at folk misforstår hans holdning angående litteratur, fordi han mener, at Bang får det til at lyde som om det havde været hans mening, at: ”Digtekunsten istedetfor at fremstille Menneskelivet skulde afgive den sandede Valplads for tørre Problemers Strid. Selvfølgelig har jeg aldrig ment sligt” Man kan med disse ytringer argumentere for, at Bang og Brandes er mere enige end som så. Brandes har tidligere i 1872, udtalt, at en litteratur, der ikke sætter problemer under debat er ubetydelig, og at den ikke hjælper med at udvikle noget, hvilket er udpræget kritisk-realistisk. Men tolv år senere forklarer han, at han ikke mente, at digterkunsten kun skulle fremstille problemer, men at han altid har ment, at litteraturen skulle fremstille menneskelivet. Dette positivistisk-realistiske synspunkt om at skildre menneskeliv, objektivt, er det samme som hos Bang. Det er interessant, om der er tale om en udvikling eller ændring af Brandes’ litteratursyn 12 år efter sin første forelæsning, eller om han bare forsøger at få Bang til at stoppe med at køre i den gamle replik.

Og da Bang også erkender, at problemerne i samfundet kommer til at have indflydelse på litteraturen, kan man argumentere for, at dette nærmere sig en holdning om- eller i hvert fald en forståelse af kritisk-realisme i litteraturen som nødvendig eller i hvert fald uundgåelig. Det handler derfor om, hvorvidt samfundsproblemerne skal ses som en uundgåelig del af litteraturens form og indhold, eller om det skal anses som værende essentiel i forhold til at gøre litteraturen betydningsfuld. Hvordan denne holdning til at skildre problemer i litteratur forholder sig for Bang og Brandes i praksis vil være hovedfokus i metaanalysen af Bangs og Brandes’ anmeldelser af J. P. Jacobsens *Niels Lyhne*.

Bang og Brandes’ syn på romantikken

Selvom projektets fokus er, hvad litteraturens formål er hos Bang og Brandes, er det yderst relevant også at redegøre for deres syn på- og holdning til strømningerne: romantikken og naturalismen. Naturalismen kan ses sideløbende med realismen, særligt qua begges krav om objektivitet, imens romantikken er en strømning, som realismen og realisterne ønsker at bevæge sig væk fra. Både Bang og Brandes mente, at litteraturen skulle bevæge sig væk fra det naive og det drømmende, og at den i stedet skulle skildre situationer og personer objektivt og virkelighedsnært. Jørgensen, som

er lektor i kulturformidling, mener ikke, at Bang fordømmer romantikken, men at "han forsøger at forstå den som udtryk for en naiv umiddelbarhed (Jørgensen, 305). Han uddyber dette ved at fortælle, at både Brandes og Bang ser overgangen fra romantikken til realismen som en udvikling, der svarer til at gå fra barndom til voksenliv, man går fra drømmene og til virkeligheden og fra det ubevidste til det bevidste (Jørgensen, 305). Dette er, ud fra det Jørgensen skriver, muligvis ikke at fordømme romantikken, men det er at se ned på den (dvs. romantikkens forfattere, læsere og livssyn) ved at indikere, at de var ubegavede og uvidende (sammenligner med et barn). Men selvom Bang og Brandes begge ser romantikken som et lille barn, der ikke ved bedre, ser de ikke helt ens på det, da Brandes mener, det er en lykkelig vækst at gå fra romantikken og til realismen, modsat Bang, som er mere pessimistisk og lægger vægt på, at det at man øger sin bevidsthed ikke betyder at lykken øges derved (Jørgensen, 305). Det er forståeligt, at Jørgensen mener, at Brandes' syn på udviklingen fra romantikken til realismen kan sammenlignes med udviklingen fra barn til voksen, hvilket han ser som noget udelukkende positivt, fordi det ham er vigtigt med fremgang og udvikling, hvilket også kan udledes af hans generelle holdninger til litteraturen og samfundet; det være sig, at han mener, litteraturen skal flytte noget, og han ønsker, at Danmark skal udvikle sig mere, ligesom de fleste andre lande, i stedet for blot at stå stille. Modsat ser Bang (jævnfør Jørgensens førnævnte analogi) på denne udvikling med melankolske øjne, da han mener, der er noget trist i at miste naiviteten. Denne melankoli kan også læses i Bangs værker, hvor hans berømte 'stille eksistenser' ofte har mistet- eller mister den naive tro på lykken, og selvom det er realistisk, som han er enig i, at litteratur bør være, så er det ofte sørgeligt og bestemt ikke idyllisk.

Hos Brandes er der en stor forskel på synet på den danske romantiske litteratur og den tyske, og han mener klart, at de tyske romantiske forfattere har mere på hjertet, og han skriver følgende i indledningen til "Tysklands romantiske Skole": "Et Digt af Novalis, en Novelle af Tieck eller Hoffmann, et Skuespil af Kleist indeholder et digterisk-tænksomt Grundsyn på Livet, og dette Grundsyn er en Mands, ikke alene en Digters. En Tragedie af Oehlenschläger, et Eventyr af Andersen, en Vauderville af Hostrup vil derimod næsten altid udmærke sig ved udpræget digteriske Egenskaber som Fantasi, Følelse, Lune, Lystighed, ungdommeligt slaaende og friske Træk, men Grundanskuelsen er, naar den er poetisk, altfor tidt et Barns." (Christensen, 34) Med dette mener Brandes, at de tyske romantiske forfattere har mere dybde i deres værker end de danske forfattere, som han anerkender for deres digteriske egenskaber, men som han samtidig mener mangler dybde og styrke. Ydermere, ytrer Brandes, at: "Hos den tyske Forfatter er der i Regelen i hver nok saa lille Frembringelse, den være uplastisk, den være svag eller endog forfejlet, udtalt en hel

Livsbetragtning, og en, som ikke er grebet ud af Luften, men en gennem et Livs Erfaring og Overvejelse modnet og udviklet, præget af den hele forbausende mangesidige Dannelse, som udmærker den tyske Aand. ” Når Brandes beskriver den tyske romantik i forhold til den danske, og han skriver, at der hos den tyske forfatter er ’udtalt er hel Livsbetragtning, og en som ikke er grebet ud af luften’, kunne han ligeså godt have tilføjet ’modsat den danske’, for det havde ikke været nødvendigt at sige om de tyske romantiske forfattere, hvad deres frembringelser ikke er, når der skrives så mange gode ting om den, dette kan kun være for at udtrykke sin mening om, at de danske forfattere netop griber deres livsbetragtninger ud af den blå luft. Ydermere, ytrer Brandes, at de tyske forfattere ikke kun skriver som digtere, men også som mænd, og senere skriver han tilmed, at: ”gennemgående gælder det, at Tysklands romantiske Forfattere næsten overalt, hvor de kan sammenlignes med de danske, har en originalere Livsbetragtning og er som Personligheder større, hvad de end som Digtere er (35)”. Det er tydeligt, at Brandes mener, der er stor forskel på de danske og de tyske romantiske forfattere, og at han mener, at de tyske forfatteres værker indeholder mere, fordi der i deres værker fremgår en livsanskuelse baseret på erfaringer, og ikke blot fantasi og følelser skrevet som om det er til børn. Her skal det naturligvis nævnes, at H. C. Andersen jo skriver til børn, og at Brandes, som senere vil blive nævnt, havde stor respekt for Andersen. Men Brandes indikerer, at han ville ønske, at de danske romantiske forfattere viste sig som mænd med mere mod i kraft af en tydelig(ere) fornemmelse af deres grundanskuelse til livet i deres værker. Brandes mener dog også, at de danske romantiske forfatteres værker rummer mere harmoni, og at der ikke indgår paradoksale og overdrevne karakterer, som han mener, der gør hos de tyske. I forlængelse af denne anerkendelse for harmonien og elegancen hos de danske forfattere, tilføjer Brandes dog, at denne harmoni er vundet ved ”Forsigtighed og Mangel paa kunstnerisk Mod”(Brandes, 36). Det er klart ud fra ovenstående og resten af Brandes’ tale om ’Tysklands romantiske skole’, at han ikke mente, at hele den romantiske litteratur var idyllisk og irrelevant, men at han mente, der var stor forskel på den danske og den tyske litteratur, og at den tyske romantiske litteratur med dennes grundlivsanskuelser baseret på erfaringer er tættere på det mimetiske, som Brandes gerne vil have, at litteraturen bliver. Der er i forhold til Brandes’ beskrivelse af den tyske romantik en mere naturlig overgang fra romantikken til realismen, end det er tilfældet med den danske, jævnfør Brandes’ ytringer. Det er dog vigtigt at tilføje, at Brandes havde stor respekt for flere af romantikkens forfattere, heriblandt H. C. Andersen, som han skrev essay om, hvilket gjorde Brandes og Andersen til venner (Hertel, 58). Jeg har valgt et kort eksempel på, hvad Brandes skrev om Andersens litteratur, Brandes skriver om *Skyggen*: ”Jeg betænker mig ikke paa at kalde det et af de største

Mesterværker i vor hele Litteratur” (Brandes, 233) Det fremgår tydeligt af Brandes’ portræt af Andersen, at han har stor respekt for Andersens talent. Brandes har også skrevet en biografi af Søren Kierkegaard, som han ligesom med Andersen beundrede meget (Høst, 2014). Og Hertel skriver, at selvom nogen mente, at Brandes var fremmed for den danske guldalderkultur, var det ikke sandt, for Brandes var, ifølge Hertel, ’et ægte barn af den’ (Hertel, 57). Dette argumenterer Hertel for ved at fortælle, at Brandes ”skrev pæne senromantiske digte. Han dyrkede pænt tidens husguder. Han forstod i den grad guldalderen indefra. (Hertel, 57). Brandes mente altså, at der var nogle dygtige og vigtige forfattere i romantikken. Men efter Brandes’ udenlandsrejser til England, Frankrig og Italien så han, hvordan andre lande havde udviklet sig i en realistisk og naturalistisk retning, og dette ville han tage med sig til Danmark, for han mente, at Danmark var gået i stå, og at der skulle ske en udvikling, og som Hertel formulerer det: ”Brandes kom hjem gloende af sol, frigørelsesideer og lyst til at sparke vinduerne op til den danske biedermeier-idyl” (Hertel, 59).

Bang og Brandes’ holdning til det psykologiske aspekt i litteraturen

Bang udtaler sig meget negativt om det psykologiske aspekt i litteraturen. Bang skriver om at være impressionist (hvilket han selv er): ”saa længe psykologisk Videnskab ikke har fastere Grund og skarpere Kattens Øjne, saa længe vil psykologisk Kunst ikke være andet end et virtuosmæssigt Dilettanteri. Ja, træffer Impressionisten i en Roman eller en Novelle en psykologiske ”Passage”, saa er den ham, sandt at sige, snarest kun et betænkeligt Bevis for, at Forfatteren paa dette Punkt ikke har naaet til at fordøje sit Stof” (Breunig og Handesten, 74). Man kan qua disse citater konkludere, at Bang, som impressionist, er modstander af den psykologiske måde at skrive på, fordi den er for forklarende. Bang mener, at den psykologiske forfatter forklarer og dvæler for meget, hvorimod impressionisten: ”kun i den *Handlen* omsatte Tanke tror Impressionisten, at hans Erkendelser magter at følge” (Breunig og Handesten, 74). Dette indikerer, at Bang ser det psykologiske og impressionistiske som direkte kontrast til hinanden. Ydermere, kritiserer Bang forfatteren af ”den psykologiske Roman” for at være stærkt optaget af sig selv, og han definerer den psykologiske roman ved at skrive følgende i Nationaltidende, 1883:

” en enkelt Følelser, en enkelt Lidenskabs, et enkelt Menneskes forklarede Historie, som han forfølger ad alle Veie, belyser paa alle Maader. Han vil bestandig skrive sig selv. Hans eget Liv lagt under et evigt Mikroskop, er hans Stof, han er Narcis, bunden over Kilden.” (Breunig og Handesten, 63). Denne udtalelse står fuldstændigt i kontrast til, hvad Bang indleder sit afsnit om J. P. Jacobsen, i *Realisme og Realister*, med, for her skriver Bang følgende: ”Hvor det dog er en forunderlig

Misforstaaelse at bebrejde en Digter, at hans Bøger er Bekendelser! Som om hans Værker kunde være andet, og som om hver Linje, han skriver, ikke maa være et Brudstykke af en Tilstaaelse, et Fragment af en Bekendelse! Og fremdeles – hvor besynderligt at bebrejde ham, at hans Hovedpersoner ligner hinanden, eller maaske endogsaa er de samme” (Bang, 65), og herefter argumenterer Bang for, at en forfatter ikke kan lære mange mennesker at kende, hvorfor ”enhver Bog blive en Bekendelse om Digteren selv og om den, han elsker” (Bang, 65), og ydermere skriver Bang, som tidligere nævnt, i sit afsnit om Amalie Skram, i *Realisme og Realister*, at: ”mer eller mindre fragmentarisk at fortælle ét Livs Historie er jo altid Realismens Opgave”. Disse to citater er altså det komplet modsatte af, hvad Bang mente fire år efter. Der kan være tale om en ambivalens hos Bang vedrørende det psykologiske, eller også har Bangs mening ændret sig fra år 1879, hvor han, hvis man går ud fra hans afsnit om Jacobsen, mener, at det er en selvfølge, at en forfatter skriver om sig selv, og han bruger udråbstegn til at understrege dette, som om han er oprørt over, at nogen har en anden mening. I afsnittet om Bangs afsnit om Jacobsen uddybes denne indledning i Jacobsen-afsnittet, og dens kontekst vil udelukkende være det specifikke afsnit om Jacobsen for at fortolke, hvad Bang sandsynligvis mente, da han skrev det. Men i dette afsnit om Bang og Brandes’ syn på den psykologiske forfatter og den psykologiske forfatter, er det ikke Bangs mening om Jacobsen, der er fokus, men i stedet Bangs ambivalente holdning til det psykologiske. For det gør sig både gældende, da Bang skriver om Jacobsen i *Realisme og Realister*, samt da han skriver en artikel i *Nationaltidende*, at han har en stærk holdning til den psykologiske forfatter. Bang skriver ikke bare en linje om, at en forfatter bør- eller ikke bør bruge sig selv i sin litteratur, han skriver flere linjer om det, og han bruger udråbstegn for at understrege, hvilket gør det klart, at han synes det er et vigtigt emne, som han har en helt entydig mening om. Denne mening er bare en helt anden i 1879, da han roser Jacobsen for netop at bruge sig selv i sin litteratur, end den er i 1883, da han kalder forfatteren til den psykologiske roman for en narcis.

For Brandes er det psykologiske helt essentielt, og han nævner flere gange i sine hovedstrømninger, at hans hovedformål er ”at give Grundridset til en Psykologi af det 19de Aarhundredes første Halvdel” (Engberg-Pedersen). Brandes ønsker at tage litteraturhistorien meget psykologisk (Brandes 1984, 33), og han ønsker at: ”gribe de Sjælerørelser, der længst tilbage, inderst inde forberede og frembringe den hvergang foreliggende Litteratur” (Engberg-Pedersen). Brandes ytrer, at han ”først og fremmest fører jeg da overalt Litteraturen tilbage til Livet” (Brandes 1984, 33), om med dette mener Brandes, at han, som Engberg-Pedersen udtrykker det: ”slutter fra det enkelte værks følelse som repræsentant for forfatter en følelse som repræsentant for en gruppe af følelser,

som tilsammen udgør periodens sjæl”. Brandes går dermed fra individets psykologiske tilgang til periodens psykologiske tilgang (Engberg-Pedersen). Det er derfor evident, at det psykologiske er essentielt i litteraturen, da dybden i det psykologiske i litteraturen, ifølge Brandes, gør det muligt at udlede noget om et helt folks følelser og stemninger.

Ved sammenligning af Bang og Brandes’ holdning til det psykologiske i litteraturen er det iøjnefaldende, at Bang ser det psykologiske aspekt som noget ikke-objektivt og som narcissistisk, det vil sige, at Bang kun mener, at den psykologiske forfatter skriver om sig selv, modsat Brandes, som anser det psykologiske i litteraturen som noget dybt, vigtigt og som noget, der kan sige noget om et helt folks stemninger og følelser. Dertil skal det tilføjes, at Bang, som ovenstående skrevet, roser Jacobsen for netop at have skrevet bekendelser og skrevet om sig selv. Og Brandes har også sagt, at han ikke synes refleksioner bør finde sted i litteraturen. Så de er ikke nødvendigvis så uenige, som man kunne udlede ved kun at tage det overordnede i betragtning.

Brandes og Bangs holdning til naturalismen

Den franske forfatter, Emile Zola, er anset som værende naturalismens hovedmand (Bang, 153), og selvom Bang beundrer ham og kalder ham genial (Bang, 153), så er Bang ikke imponeret over Zolas meget stramme definition af naturalismen, fordi Zola mener, at det udelukkende er arveligheden og hypotesen om omgivelsen, der har afgørende indflydelse på mennesket (Bang, 153). Bang mener ikke, at man kan konstruere et menneske (en karakter) blot ud fra, hvem hans forfædre er og hvilket miljø han lever i, og han argumenter ved at sige, at: ”Mennesket lader sig ikke konstruere og i alfald kender vi ikke Nuancerne i det sjælelige Livs Love tilstrækkelig til at kunne gøre det”(Bang, 157). Der mangler altså nuancer og en erkendelse af den kompleksitet mennesket indeholder, i Zolas naturalismebegreb, og Bang mener ikke, det er fyldestgørende at konstruere en autentisk karakter uden at lade sjælelivet være en del af konstruktionen. Bang mener, at modsat realismen, er naturalismen en tendens, som ikke vil overleve, og han argumenterer for dette ved at forklare: ” Man vil erindre Zola og glemme Naturalismen eller i det mindste de Fejl, hvoraf den lider i den Zolaske Form, Fejl, der kun altfor let falder Enhver i Øjnene. Naturalisterne er Videnskabsmænd, der bygger på Hypoteser, og som, fordi de gaar længere end Videnskaben, meget ofte bliver til Charlataner”. I denne ytring ligger der et klart paradoks i, at Bang både mener, at naturalisterne arbejder som videnskabsmænd, hvilke jo er personer, som arbejder ud fra erfaring og fakta, men at de synspunkter de arbejder ud fra i virkeligheden er hypoteser, hvilket kan siges at

være det modsatte af videnskab. Med dette paradoks gør Bang det klart, at han ikke mener, at naturalismen, i hvert fald ikke Zolas definition, er videnskabelig eller positivistisk, da grundlaget er hypoteser. Dette uddybes ved Bangs udtalelse om, hvad han mener forskellen på naturalismen og realismen er: ” naturalismen bygger direkte på de seneste naturvidenskabelige hypoteser, som var de sikre resultater, hvorimod realismen deler idealer med videnskaben (at søge sandheden ’uden snærperi’), lader sig vejlede af dens resultater og sammenholder dem med egne virkelighedserfaringer” (Jørgensen, 307). Realismen giver derfor plads til at lade digterne digte, og lade dem lade deres karakterer udfolde sig ud fra mere end arv og miljø, mens det samtidig er et krav, at man forsøger at søge sandheden. Brandes tager også afstand til Zolas meget videnskabelige definition af naturalisme, da han ikke mener, at naturalismen behøver at være så stram, som Zola mener. Brandes siger i *Det Moderne Gjennembruds Mænd*:

” Jeg for min Del har derfor heller ikke brugt Ordet Realisme som fast Kunstord for den moderne Bevægelse i nordisk Literatur; jeg stræbte i sin Tid kun at indføre én Benævnelse, den samme, som nogle Aar efter den unge franske Skole optog i temmelig forandret Mening, nemlig Ordet Naturalisme, et meget omfattende Ord, fordi det rummer Alt fra det aandigste Sværmeri til den Virkelighed, der star lavest paa Stigen, i Poesien. Alt fra den sarteste Alfemelodi hos Shelley til Ostesymfonien hos Zola, et Ord, som kun udtrykker den Begrænsning, at Grundlaget er Naturhengivelse eller Naturstudium, at Standpunktet er taget indenfor Alnaturen og ikke i det dogmatisk Overnaturlige”(402, Brandes).

Ud fra dette citat er det tydeligt, at Brandes ikke er enig i den definition af naturalisme, Zola har fremført, dette indikeres, da Brandes siger, at han selv ville have indført naturalismen, i stedet for realismen, men at den unge franske Skole definerede begrebet ’i en temmelig forandret mening’, og med ordet ’forandret’ siger Brandes, at den mening begrebet har nu ikke er den samme som hans opfattelse. Brandes forklarer, at ordet, for ham, er meget omfattende, fordi det kan rumme meget, og det eneste krav Brandes mener, at naturalismen har, er, at grundlaget skal være naturhengivelse eller naturstudium, og at der ikke må være noget overnaturligt. Dette er en mere åben måde at forstå naturalismen på end Zolas. Det er også interessant, at Brandes, i 1883, ytrer, at han slet ikke har brugt ordet ’realisme’ som fast kunstord.

Bang og Brandes er dermed enige om, at Zolas definition, hvor arv og miljø er helt determinerende, er for stram. For Brandes er det vigtige ved naturalismen selve naturen, samt at der ikke forefindes

noget overnaturligt. Hos Bang er det essentielt, at man anerkender, at sjælelivet er komplekst, og at arv og miljø ikke er altafgørende.

Personlig hetz

Indtil år 1930 var det ulovligt at være homoseksuel, og man kunne komme i fængsel for at være det. Bang døde i år 1912, og han havde derfor aldrig haft mulighed for at stå frem og fortælle, at han var homoseksuel uden at risikere fængselsstraf. Alligevel var det noget, mange vidste. Bang blev flere gange gjort nar af, fordi han var homoseksuel. Blandt andre Johannes V. Jensen og Georg Brandes gjorde nar af Bang. Johannes V. Jensen: ”anklagede Bang for at lide af den modbydelige sygdom at ’have Afsmag for Kvindens Ufuldkommenhed’” (Fiil&Skov, 153). Georg Brandes blev også offer for personlige angreb, og dette skyldtes, at han var jøde. Han måtte blandt andet se sig selv som jødekarikatur i bladet *Punch* (Hertel, 57). Brandes og Bang har begge måttet stå model til mange personlige angreb, hvorfor man kunne formode, at de ikke ville opføre sig umodent og uretfærdigt imod andre, men dette var ikke tilfældet, især ikke over for hinanden.

Herman Bangs portræt af J. P. Jacobsen

Denne analyse vil have til formål at belyse, om Herman Bangs kriterier til litteraturen er de samme, når han anmelder eller analyserer et værk, som de er i hans teoretiske program. Udgangspunktet vil være at analysere, om Bang holder fast i sine principper om, at litteraturen skal være naturalistisk og positivistisk, altid objektiv og ikke kritisk. Ydermere, vil det blive analyseret, hvordan Bang forholder sig til Jacobsens stemningsbilleder. Bang synes, det er vigtigt, at der er objektivitet, og at der er showing instead of telling. Hvordan mener Bang, at disse aspekter fungerer eller ikke fungerer i Jacobsens *Niels Lyhne*. Disse emner er blandt dem, som vil blive diskuteret i dette afsnit. Det er ikke min analyse af *Niels Lyhne*, men min analyse af Bangs analyse for at undersøge, hvordan hans teoretiske kriterier, som tidligere i opgaven er blevet redegjort for, hænger sammen med hans analytiske praksis. Denne metaanalyse vil primært blive foretaget ud fra Bangs portræt af Jacobsen i *Realisme og Realister* (1879), samt Bangs anmeldelse af *Niels Lyhne* i *Nationaltidende* (1881). Det skal nævnes, at Jacobsens *Niels Lyhne* ikke var udkommet, da Bang skrev om Jacobsen i *Realisme og Realister*.

Herman Bangs portræt af J. P. Jacobsen:

Bang indleder med følgende passage om Jacobsen:

” Hvor er dog en forunderlig Misforstaaelse at bebrejde en Digter, at hans Bøger er Bekendelser! Som om hans Værker kunde være andet, og som om hver Linje, han skriver, ikke maa være et Brudstykke af en Tilstaaelse, et Fragment af en Bekendelse!” (Bang, 65).

Denne passage er iøjnefaldende, da Bang bruger to udråbstegn, hvilket betyder, at det er vigtigt for Bang at understrege, at han virkelig føler-, mener- og tror på dét, han heri siger. Her er noget, han virkelig gerne vil have, at folk læser, det er endda så vigtigt, så det skal stå som det allerførste i afsnittet om Jacobsen. Bang skriver efterfølgende, at det er besynderligt at bebrejde Jacobsen for at hans hovedpersoner minder meget om hinanden, og at de måske er den samme (Bang, 65). Man kan her formode, at Bang siger dette til Brandes, fordi Brandes har ytret, at man ikke bør kunne genkende en forfatter i sine karakterer, men Bang mener helt grundlæggende, at man kun bør skrive om det, man kender. Det er diskuteret i forrige afsnit, hvordan denne åbning af Jacobsen-afsnittet står i kontrast til Bangs senere udtalelser vedrørende det psykologiske aspekt i litteraturen, men i dette afsnit skrives der ud fra, hvad Bang specifikt har ytret om Jacobsen i *Realisme og Realister* og senere i sin analyse af *Niels Lyhne*, hvorfor ovenstående i denne kontekst er analyseret ud fra, hvad Bang sandsynligvis har ment, da han skrev dette. Bang argumenterer desuden for, at Jacobsen ikke ophørte med at være videnskabsmand, da han blev digter ”og maaske derfor forblev han i en Literatur, hvor Erfaringen er mer end Fantasien” (Bang, 66). Videnskaben er noget af det vigtigste inden for naturalismen og positivismen, fordi det er noget, der er erfaringsbaseret.

Marie Grubbes succes

Bang anerkender, at *Marie Grubbe* var en stor sejr, og han sammenligner Jacobsen med en triumfator. Bang beskriver modtagelsen af Jacobsen efter sin *Marie Grubbe* blev udgivet således:

”Man omringede ham som en Triumfator, og i en sluttet Skare førtes han paa sin stolte Triumfvogn til Digternes Kapitolium: Parnas Men Soldaterne, der fulgte Vognen, sang ingen Nidviser til ham saaledes, som Cæsars Legioner plejede at gjøre. Tværtimod – man sang kun Lovsange (...) Og man flettede Laurbærkranse til hans Hoved, hvis Blade var de store Literaturens største Navne i frodig og blændende Pragt. Man rejste ham Mindestøtter, der skulde være 'Milepæle' i vor Literatur; hans Bog ble det store Grænseskæl mellem før og nu.” (Bang, 67)

Ud fra ovenstående passage får man indtryk af, at Bang er yderst imponeret af Jacobsen. Han sammenligner Jacobsen med cæsar, fordi han vil fremhæve hvor stor en triumfator, Jacobsen var, men også understrege, at der ikke var nogen, som ikke kunne lide ham. Med ord som 'laurbærkranse' (i flertal) og 'frodig og blændende Pragt' beskriver Bang, hvordan Jacobsen blev hyldet, som kun de færreste og mest anerkendte blev det. At Bang skriver, at der blev rejst mindstøtter er ironisk, da Jacobsen jo ikke er død, men med den efterfølgende sætning kan det fortolkes til, at Bang mener, at man allerede med *Marie Grubbe* havde bestemt, at intet ville blive lige så godt, at denne bog ville stå som det mest mindeværdige for perioden. Men efter pågældende passage skriver Bang:

” Et Grænseskæl var den maaske, uagtet at man ikke bør glemme, at idetmindste et Par af vor Nylitteraturs betydeligste Bøger allerede var udkommet. Men maaske var det dog alligevel for blændende Navne, man samlede i en Kransk om Jacobsens Hoved, og maaske var Lovsangen noget vel overdøvende. Maaske gjorde den sogsaa adskillige, som ellers vilde havde fulgt det glade Tog, lidt tilbageholdnde, lidt skeptiske” (Bang, 67).

Ovenstående passage sætter den foregående passage i et helt andet lys, hvilket er meget interessant. Den første passage er en overdådig hyldest, lige indtil man har læst den næste passage. For i den anden passage udtrykker Bang, at denne overdådige hyldest i hans øjne har været lige så overdrevet som han har beskrevet det. Bang mener, at denne enorme hyldest har været så overdrevet, så den 'maaske' holdt 'adskillige' tilbage, og her er det klart, at Bang selv har været en af dem, som har følt, at *Marie Grubbe* har været så overvurderet, så han ikke selv har kunnet være lige så imponeret, som han måske ellers ville have været. Bang indskyder, at der før Jacobsens *Marie Grubbe* allerede er udkommet betydelige bøger, og dette gør han på en komisk og ironisk måde ved at skrive: ” ; hans Bog ble det store Grænseskæl mellem før og nu. Et Grænseskæl var den maaske, uagtet at man ikke bør glemme, at idetmindste et Par af vor Nylitteraturs betydeligste Bøger allerede var udkommet”, for på disse få linjer modsiger Bang sig selv ved først at konstatere, at Jacobsens roman blev det store grænseskæl mellem før og nu, for derfor at skrive, at der allerede var udkommet betydelige bøger. Måden Bang udtrykker sig på kan synes provokerende, da han i den første passage skriver, hvordan de som støttede 'Det moderne Gennembrud's program ('den store skare', 'soldaterne') har opfattet Jacobsen som forfatter af *Marie Grubbe*, og han slutter af med at skrive, at bogen blev et grænseskæl mellem før og nu, fordi han skriver det fra folkets synspunkt. Men efter at have skrevet, på meget overdrevet vis, om Jacobsen som en udelukkende populær triumfator, som har skrevet en bog som blev det store grænseskæl, udtrykker han sin skepsis, og

giver sit eget svar på, hvordan den helt 'overdøvende' hyldest har kunnet virke lige modsat på nogen, og efter sit punktum efter sætningen, der konstaterer, at bogen blev det store grænseskæl, besvarer han sin "egen" konstatering (som derfor må være den konstatering befolkningen er kommet frem til og ikke Bangs egen mening) med at stille spørgsmålstegn ved *Marie Grubbe* som grænseskæl og derefter fortælle, at der var andre før Jacobsen og *Marie Grubbe*. Dette er en ironisk og komisk måde at argumentere på for at sige, at *Marie Grubbe* er en rigtig god roman, men at den qua overdrevet entusiasme er blevet overvurderet.

Jacobsens form, sprog og stil

Der er stadig kun tale om det Jacobsen har skrevet før 1879, hvilket først og fremmest er *Marie Grubbe* og novellen *Mogens*. Om formen i Jacobsens værker skriver Bang: "En overvældende Rigdom af Billeder, en skiftende, stærkt malende Stil, der ophober Lignelser, sammenholder Farver, svælger i Kolorit, som er dristig i sin Farverigdom og minder om visse Kolorister, for hvem det store Spørgsmål er, om deres vovede Penselstrøg 'staar' i Billedet; et rigt Galleri af Ord, der optager glemte Udtryk og undertiden opfinder nye. Endelig – midt under alt dette en fremtrædende Mangel paa Naturlighed (.)" (Bang, 69). Det fornemmes ud fra pågældende citat, at Bang anerkender, at Jacobsen bruger sproget på original vis, da han både bruger gamle udtryk, som man ikke bruger mere, mens han samtidigt tilføjer sproget helt nye udtryk. Samtidigt nævner Bang Jacobsens malende stil, som han er meget kendt for. Bang mener dog ikke at Jacobsens stil er naturlig, og da Bang mener, at det er vigtigt at skrive så realistisk og objektivt som muligt, er det bestemt en negativ ting, at han mener, at Jacobsens stil kan give en opfattelse af, at det ikke er naturligt. Bang argumenterer for, at når Jacobsens malende stil bliver for meget, skyldes det en angst for ikke at være original: "og derfor bliver han altfor ofte noget manieret i sin Bestræbelse for altid at give nye Billeder, bliver Udtrykkene undertiden søgte, Farverne, der altid blandes rigt, synes for rige, og Uendeligheden af Nuancer virker trættende" (Bang, 87-88). Og Bang mener, at Jacobsen ikke giver nogen plads til fantasien, og han fastslår at: "ingen Digter gjør Ret i at bagbinde vor Fantasi" (Bang, 88). Til trods for denne kritik mener Bang, at Jacobsen kan tilgives, fordi trods Jacobsens fejl, så er der flere eksempler på, at han "blænder os med sin dristige Ejendommelighed" (Bang, 88). Det er tydeligt, at denne ambivalens, angående Jacobsens farver og billeder, fylder meget hos både Bang og Brandes i hele deres generelle mening om Jacobsens forfatterskab. Både Bang og Brandes mener, at litteraturen skal være objektivt fremstillet, og at det skal være mimetisk, hvilket Jacobsens billeder og stemninger ikke er, hvorfor de begge mener, at hans billeder kommer til at fylde for meget. På den anden side mener både Bang og Brandes, at Jacobsen kan noget helt særligt, og at

han skiller sig ud netop qua disse stemningsbilleder. Både Brandes og Bang taler om Jacobsens 'Ejendommelighed' (Bang, 88 og Brandes:1891, 14), hvilken de beundrer. Derfor har de det ambivalent i forhold til disse stemningsbilleder, fordi de ikke ville rose enhver anden for at gøre det samme, men fordi Jacobsen gør det på sin helt egen måde, anerkender- og roser de ham for det skiftevis med, at de påpeger, at det kan blive for meget.

Bangs holdning til at sætte problemer under debat

Angående indholdet i *Marie Grubbe* og Mogens mener Bang, at temaet er: "at sé sit eget Væsen aandeligt og legemligt suppleret med den rette" (Bang, 70), og han konkluderer: "Hvis der derfor virkelig er sat Problemer under Debat i disse realistiske Bøger, er det i det mindste – maa man til staa – et meget gammelt Problem, der behandles" (Bang, 70). Her må man formode, at Bang henvender sig til Brandes, som har udtalt, at litteraturen bør sætte problemer under debat, hvilket Bang er meget uenig i. Bang understreger derfor, at der ikke bliver sat problemer under debat på den måde, Brandes har ytret, at det bør gøres i litteraturen, men at det 'i det mindste' er et gammelt problem, dvs. at når Bang mener, at det er godt, at det i det mindste er et gammelt problem, mener han; i modsætning til et nyt problem. Og grunden til at Bang kan acceptere gamle problemer i litteraturen, frem for nye, må man formode er, at han ikke ønsker, at litteraturen skal være kritisk eller politisk, dette vil gøre den til tendenslitteratur, hvorimod problematikker som ulykkelig kærlighed og kampen for at finde den rette er problemer, som altid har været der, og som formodentlig altid vil være der, og derfor vil det altid være relevant, også i fremtiden. Bang skriver (i en anmeldelse af Iver Iversens *Unge Piger*, 1883), at Brandes' teori om problemer under debat bliver ved med at lave ulykker, og Bang ytrer: "Digtingen skal skænke os Børn af Problemerne, ikke Problemerne i raa Tilstand. Problemerne som levede Konflikter hos Mennesker, gennemtrængte af disse Spørgsmaal" (Breunig&Handesten, 66).

Komposition og psykologisk udvikling

Bang diskuterer, hvorvidt komposition er nødvendigt, og han ytrer, at de unge forfattere ikke komponerer, fordi de bliver "fangen af den psykologiske Udvikling" (Bang, 70), hvorimod Jacobsen helt bevidst undlader at komponere (i 'Mogens'). Bang lader til at være i tvivl om, hvorvidt det er negativt, at de nye forfattere opgiver komposition, og han konkluderer at: "vi bør først undersøge om det, de opnaar derved, tilnærmelsesvis Sandhed i den psykologiske Udvikling,

ikke er noget langt mere væsentligt, mener jeg, for os og vor Tid” (Bang, 71). Men for de ældre forfattere, som Jacobsen, mener Bang at: ”Hvis Bogens Mangel paa Komposition og Enhed virkelig maa kaldes en Svaghed, er den, som sagt, en Svaghed, Forfatteren selv har villet give den. Det er nok – har han sagt til sig selv – i en Bog at skildre ét Liv; mere kan ingen magte” (Bang, 73). Bang forsøger altså at sætte sig ind i, hvorfor Jacobsen ikke vælger at beskrive de andre personer i hans bøger (på dette tidspunkt *Marie Grubbe* og *Mogens*, men det samme er tilfældet i *Niels Lyhne*). I Bangs egen diskussion om komposition i forbindelse med bipersonernes rolle, kan det tolkes som at Bang kan forstå, at de unge lader sig rive med, og at det også kan have en god effekt, hvorimod Jacobsen som selv vælger det kommer til at mangle noget. Bang distancerer sig ved at sige ”hvis Bogens Mangel paa Komposition og Enhed virkelig maa kaldes en Svaghed”, som om det ikke er ham, som mener, at det er en svaghed, men alligevel er det tydeligt, at Bang mener, at der kommer til at mangle noget i et værk, når man qua manglende komposition og enhed ikke lærer bipersonerne rigtigt at kende, specielt når de er ude af bogen, når de er ude af hovedpersonens (Mogens’, Maries, og senere gælder det samme for Niels Lyhnes) liv. Bang kommer med et eksempel fra *Marie Grubbe*, hvor Ane Jensdatter kun optræder i det første kapitel, og her mener Bang, at det ville have været relevant at blive mindet om denne karakter, da det ville være i den psykologiske interesse (Bang, 74). Det psykologiske er altså vigtigt for Bang, hvilket er interessant, da han i et brev til Erik Skram (1890) skrev (om impressionisten, dvs. heriblandt ham selv): ”han tror, at saa længe psykologisk Videnskab ikke har fastere Grund og skarpere Kattens Øjne, saa længe vil psykologisk Kunst ikke være andet end et virtuosmæssigt Dilettanteri” (Fiil&Skov, 74). Dette behøver dog ikke at være en modstridende ytring, da Bang sandsynligvis mener, at det psykologiske er vigtigt, men at det skal vises (showing) og ikke fortælles (telling). Bang ville mene, det kunne hjælpe at blive mindet om bipersonerne, fordi det ville kunne minde læseren om, hvilken indflydelse pågældende person kunne have haft på hovedpersonen, hvilket ville være i psykologisk interesse, men Bang mener ikke, at man bør fortælle om, hvilken påvirkning og hvilke følelser og tanker karaktererne giver hinanden.

Jacobsen som idol

Bang slutter sit portræt af Jacobsen med at konstatere, at er maler og som maler kolorist, og at han har en førsteplads i at være maler og videnskabsmand (Bang, 89). Ydermere, udtrykker Bang, på de sidste linjer af sit portræt af Jacobsen, en dyb respekt for Jacobsens arbejde, og han kommer med en opfordring til alle digtere, som han ønsker skal tage ved lære af Jacobsen: ”Gid hans Eksempel, hans, der har lært og opnaaet saa meget ved Arbejde, maatte lære alle vore Digtere, at Arbejde er

den realistiske Digtets bedste Inspiration” (Bang, 89). Man kan konkludere efter denne sidste passage, at trods Bangs kritik og ambivalens vedrørende Jacobsens detaljerede stemningsbeskrivelser, mener han stadig, at Jacobsen er den bedste maler og videnskabsmand, og han mener, at Jacobsen er en forfatter, man virkelig kan lære noget af. Det kan naturligvis diskuteres, hvorvidt det er et kompliment, når Bang mener, at Jacobsen er den bedste maler. Det er naturligvis som et kompliment, at han skriver det, men når man tager i betragtning, hvad Bang har skrevet om Jacobsens overdrevne brug af nuancer, mener han sandsynligvis ikke, at det konsekvent er noget godt at være maler og kolorist i den grad, Jacobsen er det.

Metaanalyse af Herman Bangs anmeldelse af *Niels Lyhne*

Om *Niels Lyhne*

Bang skriver om *Niels Lyhne*, at: ”med al sin uvirkelighed, i al sin ensomme Fjernhed er Billedet af Niels Lyhne alligevel det rigeste Billede af Tidens Mand” (Barfoed, 109). Dette kan læses som værende paradoksalt, fordi ’uvirkelighed’ og ’det rigtigste’ er kontraster. Bang uddyber videre ved at forklare, at han mener, at det er alle de farver Jacobsen bruger, der får det til at virke uvirkeligt.

Bang skriver, at modtagelsen af *Niels Lyhne* ikke har været støjende, og at ”beundringen har mere respektfuld end højrøstet” (Bang, 110), hvilket var præcis hvad Bang havde ønsket sig angående modtagelsen af *Marie Grubbe* (jf. ovenstående afsnit). Og da han videre beskriver: ”Dels havde selv Beundrerne indrømmet, at de stod lidt fremmede overfor en svulmende Rethorik (...) og dels have de lige som ængstelig fornummet Dødens Aande over Bogens Blade. Og den har kølnet deres Begeistring” (Bang, 110), fornemmes det tydeligt, at forskellen på beundrerne af Marie Grubbe (som Bang beskrev i sit portræt af Jacobsen i *Realisme og Realister*, og som er analyseret i ovenstående kapitel) og af *Niels Lyhne* er, at ’beundrerne’ er mere kritiske over for *Niels Lyhne*, hvilket Bang tilsyneladende er tilfreds med, muligvis fordi han selv er bedre i stand til at respektere og beundre *Niels Lyhne*, når befolkningen ikke hylder den så meget, så den kan synes overvurderet.

Sprog, stil og teknik i *Niels Lyhne*

Bang skriver om Jacobsens brug af farver i sine sætninger: ”Og undertiden kan det synes os, at den kaskademæssige Ordpragt ikke blot forvirrer, men lægger selve Tanken i gyldne Lænker for os”

((Barfoed, 109). Dette stemmer overens med Bangs teoretiske program, da noget af det vigtigste for ham er objektivitet, og som impressionist vil man gerne have, at læseren ud fra 'impressions', dvs indtryk, danner sig sine egne billeder, som læseren selv kan tolke, modsat Jacobsen som ifølge Bang fortæller, med sin kaskademæssige ordpragt, for meget. Der er for meget telling, og Bang mener, at der kun skal være showing.

Det psykologiske aspekt i *Niels Lyhne*

Bang skriver i sit portræt af Jacobsen i *Realisme og Realister*, efter at have læst *Mogens* og *Marie Grubbe* men før *Niels Lyhne*,: "Naar man skal skrive et Menneskes Historie, kan man ikke begynde for tidligt" (Bang, 74), og han uddyber ved at fortælle, at der i historisk forskning længe er blevet fokuseret på mødrene og deres tilstand og stemning under graviditeten, når man skal analysere et individ, og han opfordrer til, at romanforfatteren vil følge forskningens psykologiske måde at undersøge et individ på, hvorfor han foreslår, at Jacobsen måske vil starte sin næste romans hovedperson med moderens graviditet. I *Niels Lyhne* hører man ikke om morens graviditet, men man hører om forældrene og deres forhold inden, og man hører, at Bartholine er gravid, og herefter bliver der beskrevet forskellen på Bartholine og Lyhne, og der står i andet kapitel: "Saa forskjellige var de lille Niels Lyhnes Fader og Moder, de to venlige Magter, der, uden at vide det, stred en Strid om hans unge Sjæl, fra det Øjeblik af, at der havde viist sig et Glimt af Intelligens at faa fat i" (Jacobsen, 17). Dermed kommer indirekte opfordring til at få Jacobsen til at lade læseren møde hovedpersonen så tidligt som muligt, hvilket også vil være at følge den psykologiske forskning, i nogen grad til at blive realiseret i *Niels Lyhne* (naturligvis ikke fordi Bang har forslået det). Og denne adgang læseren får til Niels' opvækst og til de personer, som påvirker ham, fylder meget for Bang i sin anmeldelse af *Niels Lyhne* i *Nationaltidende*. Bang beskriver Niels Lyhnes angst og usikkerhed i forhold til at leve livet ved at skrive: "Foreløbig blev han opdraget her mellem Moderen og Hr. Bigum, to Flygtninge fra Kampene, som hver i sin Krog sad og bagtalte og ringeagtede den Existens, hvor de ikke vare slaaede til. Begge uformuende drømte de sig begge en Formuenhed til, og disse to Drømmende dannede Niels. Men ude i en anden Verden ser han Faderen gaa og gøde og saa og pløie sine Marker. Var det Livet?" (Bang, 115). Når Bang bruger den analogi, at Moderen og Hr. Bigum var flygtninge fra kampene, så mener han, at de begge to, som de fantaster de er, lukker øjnene for det, der er svært. Om Bartholine skriver Bang: "Hun havde ingen Interesse for Livet, saaledes som det blev levet. Hun elskede Vers. Hun flygtede for dette

tunge seigt levede Liv ud til Drømmenes Elverglans paa Maaneskinsengene.” (Bang, 110) og om Hr. Bigum skriver Bang blandt andet: ” Hans Virksomhed i Tankens Værksted er en fastsat Række af opløsende Experimenter. Hvad han lærer sin Elev, er aandelig Luftgymnastik med Kæmpespring ud i det tomme Rum” (Bang, 114). Med disse beskrivelser argumenterer Bang for, at Bartholine ikke har nogen realitetssans, og hvis hun har, vælger hun at se bort fra den og bare fylde sine tanker med drømme. Og om Hr. Bigum mener Bang, at han tror, han ved meget, men i virkeligheden ved han ingenting, og derfor er dét, han lærer sine elever ikke noget værd. På baggrund af disse argumenter mener Bang, at Bartholine og Hr. Bigum flygter fra kampene (dvs. virkeligheden), og de taler dårligt om selve deres eksistens, fordi den ikke lever op til deres drømme. Og når Bang omtaler dem som ’dannede Niels’: ’disse to Drømmende’ i stedet for at skrive ’disse to mennesker’, er det helt intentionelt for at understrege, at disse to drømmere er mere drømmere, end de er personer, fordi de lever betydeligt mindre end de drømmer. Og denne drømmeverden fyldt med mangel af ægte indhold (’aandeligt Luftgymnastik’ og ’Drømmenes Elverglans paa Maaneskinsengene’) er dén verden, Niels Lyhne opvokser i. Der er dog også en anden verden, hvilken bliver beskrevet kort og konkret uden brug af metaforer eller lignelser, dette er farens verden. Og efter den korte beskrivelse af farens daglige gøremål, skriver Bang: ”Er det Livet?”. Og denne kontrast i Bangs måde at beskrive de tre forskellige ’verdener’ på, er et billede på netop disse verdener, da Bartholine og Hr. Bigum drømmer, og derfor bruges metaforer og billeder, mens Lyhnes verden er praktisk og konkret ligesom det sprog, Bang bruger til at beskrive det. Med denne passage indikerer Bang, at selvom Niels gerne vil væk fra denne drømmeverden, så virker farens verden ikke attraktivt. At dette er en del af det psykologiske skyldes, at Bang fremhæver og understreger, at denne opvækst har haft en essentiel betydning i forhold til, hvordan Niels Lyhne lever -eller hvordan han ikke lever. Bang skriver, at Niels altid længes, og at det skyldes spaltningen hos ham, Bang uddyber: ”Han er ikke blot en Drømmer, men Drømmer, der ler ad og tramper paa sine egne Drømme. Thi det er Livet, han vil leve, og det magter han ikke” (Barfoed, 120). Bang konkluderer derved, at opvæksten har en stor betydning for et individs personlighed. Og ydermere, mener Bang at denne spaltning i Niels Lyhnes opdragelse har gjort, at han: ”Han bliver syg af sine evige Drømmerier, og selv Maalet svinder bort fra ham” (Barfoed, 120).

Det er tydeligt, at Bang har sat pris på, at man møder Niels Lyhne allerede som barn, og at man kender hans forældre. I *Realisme og Realister* udtrykker Bang, at bipersoner (i dette tilfælde tales om bipersonen Ane Jensdatter i *Marie Grubbe*) kan være i den psykologiske interesse at blive mindet om, fordi de kan have meget indflydelse på hovedpersonens udvikling (Bang, 74). Og i

Bangs anmeldelse af *Niels Lyhne* lægger han netop stor vægt på indflydelsen af de personer i Niels' opvækst i forhold til Niels' udvikling, eller mangel på samme. Det fremgår her, som skrevet i afsnittet 'komposition og psykologisk udvikling', at de negative udtalelser om psykologiens videnskab, som Bang udtrykte i 1883, dvs. to år efter sin anmeldelse af *Niels Lyhne*, ikke var hvad han mente i 1881, da han skrev sin anmeldelse af *Niels Lyhne*, for i denne anmeldelse, skrevet i 1881, tillægger Bang det psykologiske værdi, det er bare helt essentielt, i forhold til Bangs anerkendelse af det psykologiske aspekt, at det psykologiske er noget, læseren selv skal fortolke ud fra en hovedpersons interaktion med bipersoner, der må, ifølge Bang, ikke forklares hvilken indflydelse bipersonerne har på hovedpersonen. Dette er generelt noget af det, der står mest klart hos Herman Bang; at det altid skal være 'showing' frem for 'telling'.

Realisme, naturalisme og romantikken

Qua ovenstående afsnit om det psykologiske, fremgår det, hvordan Bang mener, at romantikkens naivitet og drømmeri har en negativ indflydelse. Denne holdning fremgår i Bangs beskrivelse af Bartholine, som han konstaterer: "er bleven endnu mere træt end før, og Niels Lyhnes Moder bliver en af de blege, visnede Kvinder, der aandelig døde, da Livet gav Isslag over deres Pigerdrømme" (Barfoed, 110), og med denne beskrivelse af Niels' mor drager Bang efterfølgende en parallel til samfundets kvinder ved at ytre: "Saadanne Kvinder ere saa ofte denne Generations Mødre" (Barfoed, 110). Og da Niels Lyhne blev født omkring 1830, var hans generations mødre født i den romantiske periode, hvilket konkluderer, at det er romantikkens kvinder, Bang mener, når han taler om de kvinder, som er visnede og som 'aandeligt døde, da Livet gav Isslag over deres Pigerdrømme'. Med dette billede, indikerer Bang, at denne generations kvinder, som elsker vers og som drømmer sig væk, bliver trætte og tomme, når livet giver isslag, dette vil sige, at livets realiteter bliver uundgåelige, og dermed bliver deres drømme frosset fast, så de ikke har mulighed for at nå dem. Denne beskrivelse er et indblik i, hvordan Bang vurderer romantikken som værende naiv. Bang skriver desuden, at Niels Lyhnes fantasi, hvilken Bartholine har fyldt med store skygebilleder, blev: "en skummel Teatersal opfyldt af Romantikens Uformeligheder" (Barfoed, 112). Med 'skummel Teatersal' som metafor for Niels' fantasi, udtrykker Bang, at denne fantasi ikke er noget godt. Og da Bang personligt er meget begejstret for teateret, er det tydeligt, at når han gør netop teateret til noget negativt, er det meget negativt. Bang mener, at denne negative

fantasiverden er fyldt med tomme og u håndgribelige drømme (romantikens uformeligheder), hvilket går imod de naturalistiske og positivistiske principper, som Bang selv tror på.

Det Nye

Bang skriver, at den dag Niels' bønner ikke blev hørt, og Edele døde "den Dag kom Niels Lyhne den nye Tid i Møde". Dette lader læseren vide, at ateisme er en del af det nye. Ydermere, kommenterer Bang på en passage i *Niels Lyhne*, der omhandler længsel, en længsel som det nye ikke kunne stille. Bang kommenterer på det således: "Denne Længsel! Denne Længsel! Det er den, der dræber Handlingen, der udtørre al Villien hos disse Mænd. De tilhøre det Nye, de længes mod det Gamle. De falde paa Fortidens Ruiner hen i Drømme: thi den nye Tid, Handlingens, Morgenrødens, Dagens, den fordrer hele Mænd, den afskyer Halvhed; men netop halve ere disse Folk fra Overgangstiden, som Jacobsen her har skildret; sluttede og faste kunne de aldrig blive" (Barfoed, 121). Denne passage udtrykker, hvordan de mænd i overgangstiden mellem det gamle (romantikken) og det nye (realismen og naturalismen) er splittede, hvorfor de aldrig kunne blive helt faste. Når Bang beskriver det nye er det den: handlingens, morgenrødens og dagens, og der kræves hele mænd. Dette er udelukkende positivt, som om mænd i den nye tid formår at handle og at gribe nuet, og som om de er hele, det vil sige at de ikke mangler noget. Det er qua dette let at udlede, at Bang er frustreret over mændene fra overgangstiden, dette understøttes også af de udråbstegn samt gentagelsen af: "Denne Længsel!", som viser, at Bang er træt af denne længsel efter det gamle, og han mener at det ødelægger fremskridtet. Og Bang kalder romanen for "Længslernes Bog", hvilket, qua ovenstående, må siges at være negativt. Dermed ikke sagt, at Bang ikke kan lide bogen, for Jacobsens intention er jo netop at skildre disse 'dårlige fritænkere', som han selv har kaldt dem, og dette er netop, hvad Bang får ud af romanen.

Kritisk realisme og problemer under debat i Bangs analyse af *Niels Lyhne*

Noget af det centrale i dette projekt er Brandes' ønske om, at litteraturen skal sætte problemer under debat, hvilket Bang er uenig i. Derfor er det interessant at analysere, om Bang virkelig ikke mener, at skildring af problemer i litteraturen er en positiv ting. Bang fremhæver dog i sin analyse flere problemstillinger: religion, ægteskab, fantaster og kritik i litteraturen, og det er meget interessant at analysere på, hvordan Bang skriver om disse emner. Bang mener naturligvis ikke, at der ikke må være problemer i litteraturen, han mener blot ikke, at disse problemer skal være formålet med et givent værk. Det er derfor interessant at analysere, hvor meget samfundsproblemer fylder for Bang i *Niels Lyhne*, og om han kommenterer på, hvorvidt det fylder for meget.

Religion

Bang beskriver, hvordan Niels beder til Gud om ikke at lade Edele dø. Bang skriver: ” Hans Tro havde stormet Himlen, han var gaaet Gudsønnen forbi, og han havde kastet sig foran selve Jehovas Trone. Men saa en høitidelig Stund, hvor han trænger til denne Mægtige, hvis Fodskammel af Eventyrskyer han saa længe har berørt med ærbødige Kys – saa er den Mægtige urolig (Barfoed, 115). Først og fremmest indikerer Bang, at det er underligt, at Niels ikke starter med at gå til Guds søn, hvilket han uddyber et par linjer senere ved at konstatere, at: ”Dette hele Troesforhold synes besynderligt og fremmedartet . . . Denne Overspringelse af Guds Søn er abnorm”, og at det viser, at Niels ”der higer mod den høieste Storhed, er selv han, der gik paa Vandet, ikke stor nok, han gaar til ham, som hersker over Havene”. Når Bang mener, at det er besynderligt, fremmedartet og abnormt, at Jacobsen ikke lader Niels bede til Jesus, kan man læse det som ironisk, når Bang skriver, at ’selv han, der gik paa Vandet ikke er stor nok’. Det er muligt, at det er Jacobsen, Bang mener burde have brugt Jesus i stedet for Gud i denne kontekst, men det kan også være, at Bang mener, at det viser noget om Niels, at han går direkte til Gud. Her er linjerne fra det første citat: ”han trænger til denne Mægtige, hvis Fodskammel af Eventyrskyer han saa længe har berørt med ærbødige Kys” med til at indikere, at fordi Niels har været blændet af eventyr, går han straks til det største. Da Niels’ bøn ikke høres, og Edele dør, mister Niels sin tro: ” Saaledes bliver Niels til et Menneske, der undersøger og vil vide, der hvor Barnet troede” (Barfoed, 116). Denne konstatering af Niels’ udvikling i forhold til sin tro stemmer overens med positivismen; at sandheden er dét man kan sanse, det man kan måle og veje, og at undersøgelser og videnskab er det, et menneske bør gøre, mens det hører sig til barndommen at tro blindt på noget, man hverken kan se eller røre.

Ægteskab

Bang skriver om ægteskabet mellem Bartholine og Lyhne, at deres ægteskab ikke er lykkeligt, men at det er som alle andre ægteskaber mellem ’disse typer’:

” En Kvinde som en Gang har troet paa sin Mand som paa Prinsen i Eventyret, og som, da hun mistede Troen, rammes i sin Kjærlighed; en Mand, der i denne blege, klynkende Kvinde ikke kan gjenkende den unge Pige, han elskede. Saa blev Ægteskabet en Kjørsel hen ad Chaussee, hvor hver af de to ser til sin Side.” (Barfoed, 111).

Bang har tidligere (jf. afsnit ’realisme, naturalisme og romantikken’) benævnt Niels Lyhnes generations mødre drømmere, og det er igen den ’type’ han hentyder til. Og Bang mener, at disse

ægteskaber var typiske i samfundet på det givende tidspunkt. Bang mener (om disse typer); at kvinderne drømmer og ser alt som et eventyr, og når de indser, at det ikke er sådan virkeligheden fungerer, bliver de 'blege' og 'klynkende' (meget negativt ladede ord), og manden forstår ikke, hvorfor hans kone har ændret sig, og dette resulterer i, at ægteskabet kører hen ad 'chaussee', hvor begge ser til hver sin side. Ordet 'chaussee' betyder en hovedvej, en kunstigt belagt hovedvej belagt af grus eller brosten, og i denne sammenhæng kan det derfor tolkes som om, ægteskabet har dækket deres fælles vej til med sten, så de ikke længere kan se, hvad det egentlig var, de forelskede sig i, fordi det nu er væk, qua de mange frustrationer og skuffelser, som man i denne kontekst kan tolke som værende de sten, der er blevet lagt for at skabe vejen. Desuden kan alle de håb og drømme de sammen har haft også være blandt stenene på chaussee. Men de ser begge til hver deres side uden at se på den vej, de, på godt og ondt, har skabt.

Bang taler desuden om forældrenes rolle i børnenes liv, og her træder han igen ud af selve teksten og kommer med en kritik på en moders rolle, fordi han mener, at mødre glemmer at lære sine børn at elske deres fædre (Barfoed, 112). Dette standpunkt bliver udtrykt på samme måde som et par førnævnte passager (i *Realisme og Realister*), hvor Bang lader til at henvende sig direkte til læseren ved at bruge spørgsmålstegn, og samtidigt fornemmer man også, at Bang gerne vil provokere læseren lidt. Bang skriver:

” Børnene bliver Moderens. Hun tager dem helt, hun næsten raner dem til sig. Er det ikke hendes Ret? Er disse Børn da ikke det mindste, Livet kan yde hende, skylder hende? Hun, som er saa forraadt, saa forladt i dette Liv! Derfor ere Børnene hendes, og hendes vemodige Omhu vaager næsten sygelig over dem. Naturligvis lære de at elske hende, hende skyldte de jo deres Indtryk, deres Fornøielser, mod hende drage deres Minder. Faderen opdrager ikke meget paa dem, han har for travlt. Generationen bliver en Slægt opdragen af deres Mødre. Og den kjender knap Fædrene, elsker dem endnu mindre. Thi Mødrene glemme at lære Børnene ogsaa at elske deres Fædre” (Barfoed, 112).

Ovenstående kan tolkes, som om Bang mener, at mødre er forrådt af livet, og at livet skylder hende at have sine børn hos sig. Men med vendinger som: ”raner dem til sig”, ”vaager næsten sygelig over dem”, ”Mødrene glemme at lære Børnene ogsaa at elske deres Fædre”, indikeres det, at Bang bruger ironi. Også qua Bangs ikke-flatterende beskrivelse af Niels' generations mødre er det klart, at Bang er ironisk, når han skriver, at de er så forrådt og forladte i dette liv, da dette er noget, han mener, at mødre selv føler, fordi de er fanget i deres urealistiske drømmeverden, men når

'livet slår islag' over deres drømme, dvs. når de ser realiteterne i øjnene, føler de sig forrådt og forladte. Bang har heller ikke lagt skjul på, at han ikke mener Bartholines indflydelse på Niels har været god overhovedet, og derfor mener han det ikke positivt, når han skriver, at mødre 'raner' børnene til sig, så når han spørger, om det ikke er moderens ret at rane børnene til sig, og om ikke livet skylder moderen at tage sine børn helt, så har Bang selv givet kraftigt udtryk for sine egne besvarelser på disse spørgsmål, ved at fortælle om det negative ved at Bartholine, som han mener er repræsentativ for kvinderne i den pågældende tid, opdrager Niels.

Bang finder altså problemer i forhold til ægteskab og forældreskab, og han tager disse problemer op til debat i sin anmeldelse, hvilket er interessant i forhold til den store stridighed mellem ham selv og Brandes angående samfundsproblemer og kritisk realisme i litteraturen.

Fantaster

Bang skriver om Niels' splittelse mellem sin far og mor, at han flygter fra drømmene og moderen hent il sin far, hvor han så trampede på de drømme, han havde fået fra sin mor, men alligevel gik han sommetider tilbage til 'drømmeslottet'. Om denne splittelse skriver Bang: "Saadanne Fantaster spyttede i Kaalen og søbe den dog, naar de blive sultne" (Barfoed, 112). Denne ytring viser tydeligt, at Bang ikke har meget respekt for fantaster. Bang mener med sin ytring, at når fantaster tager kraftig afstand til noget, så går de alligevel tilbage til det, hvis de føler, det bliver nødvendigt eller belejligt. Der er derfor ingen tvivl om, at når Bang refererer til Niels som en fantast, så er det ikke noget positivt. Og det interessante er, at når Bang læser Niels' fantasme som problematisk, eller i hvert fald som noget der fremstår som værende kritisk i romanen, så nævner Bang ikke, at det er forkert, at der er denne åbenlyse anledning til kritik af fantaster.

Kritik i litteratur

I overensstemmelse med sit teoretiske program, klandrer Bang Jacobsen for at lade sine bipersoner være "altfor meget Repræsentanter for disse Ideer, altfor lidt Mennesker" (Barfoed, 113). Bang nævner Hjerrild som et eksempel på en karakter, der er mere idé end menneske. Bang mener, at mennesker skal tegnes som mennesker, og ikke blot som ideer.

Denne umiddelbart stærke holdning til ikke at skulle sætte problemer under debat, bliver dog svækket i følgende eksempel: Bang skriver, at optrinnet med Edele er forekommet hasarderet for 'de fleste' (Barfoed, 116), og han tilføjer, at 'de fleste' altid er: "Folk, hvis Erindring gjemmer tusinde af den Slags Optrin" og at disse folk gerne taler om denne slags optrin ved kaffen og når de hviler i

lænestolen, ”men der tales ikke om den Slags Ting i Literaturen”, skriver Bang (Barfoed, 116). Dette optrin er formodentlig dét, hvor Niels ser Edele ”henstrakt paa den lange Pufs søgrønne Atlask”, og Niels bliver svimmel og er lige ved at falde om. Bang skriver at visionen af den hvilende Edele lader Niels ane Manden i sig (Barfoed, 116). Og Bang mener, at: ”Disse fleste forstaa nemlig ikke, at naar Literaturen samvittighedsfuldt taler om Livet, maa den ogsaa tale om ’den Slags Ting’” (Barfoed, 116). Med dette statement udtrykker Bang, at han mener, at litteraturen bør kunne tale om alt, og selvom nogen mener det vil være samvittighedsfuldt at undlade den slags scener, så mener Bang derimod, at det er samvittighedsfuldt at tale om Livet ærligt, som det er, og dermed skal man også tale om ’den slags ting’, f.eks. denne erotisk ladede scene, hvor den 13-årige Niels ser sin tante Edele ligge med udslaget hår iført zigeunerdragt. Og selvom dette ikke er en problematik, så er det et tabubelagt emne, som Bang mener er vigtigt at beskrive i litteraturen. Når Bang skriver, at det litteraturen også må tale om ’den sags ting’, kunne han ligeså vel skrive, at litteraturen også skal kunne skrive om problemer, hvilket netop er dét, Brandes finder vigtigt, men som Bang har fundet helt forkasteligt at mene. Dette er et eksempel på, at Bang og Brandes ikke er så uenige, som de selv tror, for det er også vigtigt for Bang, at tabubelagte emner kommer frem i litteraturen. For Bang handler det om at være ærlig, hvor hans problem med Brandes er, at hans ønske om problemer i litteraturen virker mere intentionelt samfundskritisk.

Konklusion

Noget af det mest interessante i pågældende analyse er, at Herman Bang eksplicit har udtrykt, at ’den slags ting’, som de fleste kun taler om men ikke skriver i litteraturen, bør blive skrevet i litteraturen. Dette tolkes i denne opgave som, at Bang ytrer, at man bør sætte problemer, eller i hvert fald de tabubelagte emner, under debat i litteraturen. Det er derfor iøjnefaldende, at Bang flere gange ikke bare kommenterer på problematikker i romanen, men han tager disse problemer fra bogen og bruger dem til at rette en kritik til de lignende problematikker i samfundet. Og det er ikke bare de store emner som religion, det er også en problematik som moderens rolle, hvilket ikke fremstår som dominerende i bogen, men alligevel vælger Bang at fremhæve denne problematik og dermed sætte den under debat. Dette er bemærkelsesværdigt, da det er modstridende i forhold til Bangs klare holdning til, at litteraturen ikke bør sætte problemer under debat. Ydermere, er det bemærkelsesværdigt, at Bang hentyder til, at bogen er blevet ”holdt over de dagligdags Angreb” (Barfoed, 109), fordi Jacobsen er døende, da han skriver *Niels Lyhne*. Bang skriver på anden side af

sin anmeldelse: ” Der er over den noget af den gjenemsigtige Klarhed, gennem hvilken den Døende ser paa det Liv, han forlader, og man synes ængstet at mærke Døden tale om Livet. Der er i denne Bog Partier, hvor man mindes om de Døendes Stemme, hvor Ordene falde saa klart, saa aandeagtig rolig, saa fjernt, som om selve den flygtende Sjæl talte . . .” (Barfoed, 109) Med disse ord beskriver Bang, at man flere steder i bogen kan fornemme, at forfatteren, Jacobsen, er døende.

Georg Brandes’ portræt af Jacobsen

Denne analyse vil have til formål at belyse, om Brandes’ kriterier til litteraturen er de samme, når han anmelder eller analyserer et værk. Udgangspunktet vil være at analysere, om Brandes holder fast i sine principper om, at det er vigtigt at litteraturen viser det nye, samt at grundlaget skal være naturhengivelse eller naturstudium, der må ikke være noget overnaturligt, samt at det skal være kritisk-realistisk, det vil sige, at der skal være nogle problemer, man kan sætte under debat.

Ydermere, vil det psykologiske aspekt belyst, da dette er interessant og relevant i forbindelse med Brandes’ holdning til hvad litteraturen skal være. Brandes’ udtalelser og analyse af *Niels Lyhne*, samt om Jacobsens forfatterskab, er taget fra portrættet af J. P. Jacobsen i *Det Moderne Gjennembruds Mænd*, samt i breve Brandes og Jacobsen har skrevet til hinanden (i bogen *Omkring Niels Lyhne*).

Georg Brandes’ portræt af J. P. Jacobsen

I *Det Moderne Gjennembruds Mænd* er Brandes’ første ord om Jacobsen, at han er ”vor Nutids-Prosas store Kolorist” (Brandes, 144). Brandes kalder også Jacobsen for: ”vor Prosas sjælfuldeste og mest digteriske Særling” (Brandes, 144), hvilket han argumenterer for ved at skrive, at alt hvad Jacobsen ser og skriver bliver noget helt særligt. Der er derfor lige fra begyndelsen gjort klart, at Brandes har stor respekt for Jacobsen, og at han ser ham som noget helt særligt. Det er sikkert også derfor, at Brandes beskriver det faktum, at Jacobsens naturbeskrivelser indeholder fantasi, som noget pragtfuldt, hvor læseren efterfølgende: ”føler sin Fantasi befolket med kraftige Skikkelser, møbleret med det Bohave, der udmærker et gammeldags Hjem, og illustreret med en Rigdom af vexlende Naturskuespil” (Brandes, 163). Brandes vælger at læse Jacobsens malende beskrivelser som naturalistisk til trods for fantasien deri, dette er interessant og vil blive analyseret nærmere i et senere afsnit. Jacobsen holder sig ikke altid til en fast form, som Brandes mener er et krav til god

litteratur, men i Jacobsens tilfælde gør Brandes en undtagelse ved at argumentere for, at Jacobsen er for moderne. Brandes skriver i sit portræt af Jacobsen: ” Et formfast, regelmæssigt tilbagevendende Metrum vilde det være Jacobsen umuligt at komme tilrette med. Han er for moderne dertil; han vil, at Formen paa ethvert Punkt skal rette sig efter Følelsen, Stemningen, Indholdet” (Brandes, 159). Det er interessant, at det er forståeligt og selvfølgelig, at Jacobsen bryder med formen, men at det er et klart brud på ’reglerne’, hvis andre forfattere gør det samme. Dette kan skyldes, at Brandes ser Jacobsen som noget helt særligt, eller fordi Brandes og Jacobsen er venner, eller fordi Jacobsen er døende, eller måske er det en blanding af de tre nævnte muligheder.

Metaanalyse af Georg Brandes’ anmeldelse af Niels Lyhne

Georg Brandes’ analyse og anmeldelse af *Niels Lyhne*

I Brandes’ anmeldelse af *Niels Lyhne*, i Morgenbladet i 1881, begynder Brandes med at fortælle om et møde han havde haft med Jacobsen seks år tidligere, hvor Jacobsen havde fortalt Brandes om, at han ville skrive en bog om, hvordan unge fritænkere var dengang Brandes og Jacobsen blev født. Brandes er bange for, om bogen bliver ’abstrakt, benet og med hårde konturer’ (Barfoed, 95), men Jacobsen forsikrer, at det slet ikke vil blive sådan, men at bogen vil: ”staa med bløde, ubestemte Omrids, tilslørede og farvedrukne af Elskovsdrømme og Elskovslidelser, Elskovslængsler og Elskovsanelser – det Metafysiske helt igjennem psykologisk og det psykologiske helt igjennem fysiologisk” (Barfoed, 95). Og til det svarer Brandes: ”Skriv Bogen!” Det er ikke overraskende, at Brandes gerne ville have skrevet en bog om fritænkere, og om hvor vanskeligt det var at være fritænkere i Danmark, da dette var let at relatere til for Brandes.

Brandes skriver til Jacobsen, omkring *Niels Lyhne*, ; at han er utilfreds med tidsrammen, han mener ikke, at det er realistisk, at den foregår så lang tid før, da blandt andet sproget er nutidigt. Derudover er han ikke vild med Niels, Erik og Frithiof som badebyggere, fordi han mener, de er fantastere, og Brandes er ’led og kjed af det danske Fantasteri” (Barfoed, 63). Brandes mener dog også, at det er en god bog, og han skriver, at den er: ”sometider en rørende Bog, en purpurrandet og purpurstjærnet Bog, en friheds- og livstørstig Bog, magtgylden og sejldent gyldenmat, ofte dybgylden, mellem sløromvunden men altid duftfyldt” (Barfoed, 62). Det står klart, at Brandes selv er dygtig til at illustrere, hvad han mener ved brug af metaforer. Det er dog lidt modstridende, at Brandes beskriver den som ’magtgylden’ og ’duftfyldt’, når han samtidigt overordnet ser den som

en bedrøvelig historie. Desuden er Brandes irriteret over, at forfatteren Jacobsen har skrevet om en forfatter, for han mener, at: ”denne Poesi om Poeter er en Arv fra Romantikens Selvspejlings-Tider” (Brandes, 194), og han mener, at det kun er fordi Jacobsen har brugt hele sit talent, at han er lykkedes med at gøre Niels Lyhne ’seværdig’. Brandes fremhæver et stykke i bogen; der hvor Niels Lyhne sidder ligesom sin far og stirrer henover ”den grønne Rug eller den gyldne, toptunge Havre”, Brandes mener at dette træk er af dybde og sandhed (Brandes, 195). Denne passage er naturalistisk, da det er et eksempel på arv og miljø, da Niels ender som sin far. Der er tidligere i nærværende opgave blevet redegjort for Georg Brandes’ definition af naturalisme, og denne definition var ikke konkret i forhold til arv og miljø, modsat Zolas klare definition hvilken havde som krav, at menneskets liv er determineret ud fra arv og miljø, og det kan man ikke bryde med. For Brandes var naturalismen naturstudium og naturhengivelse, den eneste begrænsning han mente der var, var det overnaturlige. Derfor er det interessant, at Brandes kalder det for en sandhed, at Niels Lyhne ender som sin far, dette fører hans synspunkt tættere på Zolas definition af naturalisme. Brandes skriver lige efter at have fremhævet ’dybde og sandhed’, at Niels Lyhnes ”Gang gennem Livet er saa lidet spontan og selvraadig, at det er naturligt, at Blikket hæfter sig mere ved ’Alléen’ af Bipersoner end ved ham selv” (Brandes, 195). Denne kontrast til det førnævnte kompliment er svært at forene med dét, Brandes skrev en sætning tidligere. For hvis der er dybde og sandhed i, at Niels Lyhne ender som sin far, men at der samtidigt rettes kritik på grund af hovedpersonens spontanitet og selvstændighed, er det ikke gennemskueligt, hvad Brandes mener om det naturalistiske aspekt i form af arv og miljø. Der kan argumenteres for, at Brandes mener, at Niels Lyhne kunne have ageret mere spontant og selvrådigt, men stadig have endt, hvor han gjorde. Ved en sådan fortolkning har Brandes ikke modsagt sig selv, tværtimod har han vist sig åben for både at kunne handle som selvstændigt individ uden at være underlagt en skæbne, men at det samtidigt er realistisk, at man ender der, hvor man begyndte. At bruge ordet ’sandhed’ indikerer dog stadig, at Brandes mener, det er rigtigt, at man ofte ender som sine forældre.

Sprog, stil og teknik

Allerede inden J. P. Jacobsen var færdig med at skrive *Niels Lyhne*, kom Brandes med gode råd til Jacobsen. Brandes skrev blandt andet i et brevkort: ”Undgaa i Deres nye Bog, kjære Ven, overdrevne Beskrivelser, hvad jeg vilde kalde spækket Stil. Jeg troer, at dér er en Fare for Dem”(Barfoed, 21). Dette er ironisk, da det netop er Jacobsens stemningsfyldte beskrivelser, Brandes roser mest, og han mener, at bogen ”taget som Stil, som Stemning, som sprogligt Mindesmærke er *Niels Lyhne* et Værk af første Rang” (Barfoed, 95), og denne stil og stemning er

netop ved beskrivelserne. Brandes skriver en anmeldelse i Morgenbladet d.9/2 1881: ”Taget som Stil, som Stemning, som sprogligt Mindesmærke er *Niels Lyhne* et Værk af første Rang” (95). Brandes er imponeret over, hvor dygtig Jacobsen er, når det gælder sproget, og han skriver, at Jacobsen ”ikke gjerne tager de Udtryksmaader eller de Vendinger i sin Mund, som andre Mennesker have tygget Drøv paa” (Barfoed, 95), hvilket viser, at Brandes har stor respekt for Jacobsens evne til at forny sproget. Brandes mener dog ikke, det er i sine karakterers replikker, Jacobsens talent kommer til syne, og dette skyldes, at Brandes mener, at Jacobsens egen stemme bliver for genkendelig i hans replikker (Brandes, 201). Brandes skriver: ”Hvor langt højere staar ikke denne Digter, naar han taler i eget Navn, naar han gaar ind i sine Personer og skildrer hvad der foregaar i dem, mes de ikke sige et Ord” (Brandes, 201). Dette er et vigtigt kriterium i realismen, at man ikke kan høre forfatteren selv, da det derfor vil miste den totale objektivitet, som både naturalisme og realisme kræver, og Brandes er urolig for, om den ’poetiske prosa i replikken’ vil være en stil, som Jacobsens efterlignere vil benytte (Brandes, 201). Til trods for at Brandes har rost Jacobsens evne til at skabe stemninger ved sit unikke brug af sproget, var han også kritisk, og han mente, at Jacobsens udtryk til tider kunne give (her er ’Der skulde været Roser’ brugt som eksempel): ’adjektivisk spækkede og arabeskagtigt vildsnoede Diktions Omveje og Afveje et ængstende Udtryk” (Brandes, 209). Brandes mente med den ytring, at Jacobsen sommetider gik for langt med sine billeder og lignelser. Ydermere, retter Brandes en kritik for netop det sproglige aspekt i *Niels Lyhne*, da han ikke mener, at man ikke tale sådan, som Jacobsen har skrevet, i omkring år 60. Om kompositionen kalder Brandes Jacobsens ’allée af bipersoner’ for: ”den eneste Art af Komposition, der falder Jacobsen naturlig” (Brandes, 195).

Naturalisme (Naturstudium og Naturhengivelse)

Brandes roser Jacobsens evne til at skabe stemninger: ” Og alle disse Ord og Sætninger have været nedsænkede, dyppede og dykkede i Stemning, ja der staar saadan en varm Stemningstaage, en saadan Duft og Em omkring dem, at man i Bogens Atmosfære aander som i et Drivhus og naar man lægger en bort, føler sig til Mode som traadte man fra Krystalpaladsets fremmede Lunhed ud igjen i Virkelighedens Vinterluft” (Barfoed, 96). Denne passage er først og fremmest et eksempel på, hvor dygtig Brandes selv var til at beskrive. Det kan kaldes en metabeskrivelse, da han med sin egen beskrivelse beskriver Jacobsens beskrivelser. Brandes bruger selv sammenligninger, allitteration og metaforer, når han analyserer andres værker, og dette var et godt eksempel på dette, som derfor bør analyseres nærmere for at vise, hvordan Brandes’ måde at anmelde andres værker er. Brandes udtrykker først, at Jacobsens ord og sætninger er blevet ”nedsænkede, dyppede og dykkede i

stemning”, og her er det værd at bemærke, at der bliver brugt tre synonymmer (verberne), for man kunne have nøjedes med det ene og stadig have fået den samme betydning, men da Brandes gerne vil understrege, hvor grundigt disse ord er blevet valgt for at skabe en stemning, giver det god mening, at han har brugt tre synonymmer til at beskrive, at det ikke bare er et ord, der har stemning i sig, som måske kan dryppe af hen ad vejen, men at ordene er helt indsmurte i stemning, så det ikke bare forsvinder. Herefter bruger Brandes metaforerne: stemningståge og duft og em. Disse metaforer er benyttet for at beskrive, hvordan den stemning, som ord og sætninger udtrykker, gør det umuligt at sanse andet end netop denne stemning. Man kan ikke se andet eller dufte andet, der er kun denne omfattende stemning, som Jacobsen har skabt. Til sidst bruger han sammenligninger som ’drivhus’ og ’krystalpaladsets fremmede lunhed’ og ’virkelighedens vinterluft’. Han sammenligner bogens atmosfære med den indetlukkethed og varme, der er i et drivhus, og når man lægger bogen fra sig føles det som at gå fra noget smukt, fantastisk (krystalpalads) og varmt til den virkelige, kolde verden. Et interessant aspekt i denne passage er, at Brandes fortæller, hvor lunt, smukt og stemningsfuldt det er i bogen, hvilket må sige at være meget positivt, men når Brandes stille denne varme op imod ’virkelighedens vinterluft’, som om dette er en modsætning til bogens stemning, er det modstridende i forhold til hans ønske om, at litteraturen netop skal skildre virkeligheden med alle dens problemer, dvs. at ’virkelighedens vinterluft’ muligvis er negativ, men at den derfor bør være endnu vigtigere at skildre i bogen. Denne passage kan derfor indikere, at Brandes finder det rart og smukt, når Jacobsens smukke naturskildringer får læseren væk fra virkeligheden, hvilket strider imod, hvad han ellers siger. Brandes mener, at litteraturen skal være naturalistisk i den forstand, at der er naturhengivelse, hvilket må sige at være tilfældet hos Jacobsen, så dette taler ikke imod Brandes’ anmeldelse, men dét at han mener den virkelige verden, det vil sige det samfund som han har udtalt at litteraturen bør omhandle, for vinterluft, og at denne finder sted, når man ikke læser Jacobsens bog, kan man argumentere for strider imod den kritisk-realistiske tilgang.

Det sjælelige

Brandes nævner desuden sjælen, hvilken ikke er en del af Zolas definition af naturalismen. Brandes mener, at Jacobsens talent for at skabe stemninger består i, at: ”hans Sjælekundskab er saa dyb, fordi han altid mindes den legemlige Organisme” (Brandes, 202). Brandes nævner igen sjælen, da han skriver om Jacobsen, at: ”er aldrig mere fuldkommen, end naar han indlader sig paa Beskrivelse af de fine og frugtbare Stemningssvingninger, de skiftende skæbnesvangre Stemningstilstande i rigt udviklede Menneskesjæle” (Brandes, 203). Dette er interessant, fordi den legemlige organisme, som Brandes nævner i det første citat, er naturvidenskabeligt, mens sjælen bestemt ikke er

videnskabeligt bevist. Så dette viser, at Brandes også tillægger sjælen værdi og indflydelse. Sjælen og det naturvidenskabelige kunne man formode står i kontrast til hinanden, men denne kontekst er sjælen sandsynligvis ment som noget mere psykologisk end romantisk eller religiøst. Brandes ytrer endnu engang, at Jacobsen er noget særligt, denne gang når det angår det sjælelige, for han mener kun, det er de ypperste der har mod til at indlade sig med det sjælelige: ”Thi her er Forfatteren mere end paa noget andet Omraade udsat for at betragtes som gal eller affekteret; han kan her ikke appellere til noget Anerkjendt for at godtgjøre sine Udtryks Rigtighed, men maa selv ganske alene staa inde for sine Iagttagelser og sit Ordvalg i Skildringen af det Usynlige og Stumme” (Brandes, 204). Det er påfaldende, at Brandes mener, at andre forfattere ikke har mod til at skrive om det usynlige og stumme, og at det kun er de allerbedste, som kan lykkes med det, når hans vigtigste krav til litteraturen er, at den er alt andet end overnaturlig. Det går bestemt imod positivismen, hvilken fordrer, at alt skal kunne måles og vejes. Brandes kommer med flere eksempler på passager, hvor Jacobsen har skabt sine fantastiske stemninger, når han har skrevet om sine karakterers følelser og tanker, og Brandes konstaterer at, ”Sligt er dybsindigt, udsøgt, enestaaende, i lige høj Grad videnskabeligt følt og kunstnerisk udført” (Brandes, 206). At Brandes her skriver, at disse stemningsfyldte beskrivelser og tankestrømme i høj grad er videnskabeligt følt, forekommer det paradoksalt. Paradoksalt at noget kan være ’videnskabeligt følt’. Det synes igen, at Jacobsen er noget særligt for Brandes, og at han beundrer hans kunst.

Det Nye

Noget af det interessante i denne metaanalyse er at undersøge, hvordan Brandes ville forholde sig til ’Det Nye’, som bliver nævnt flere gange i *Niels Lyhne*. I sin anmeldelse af romanen *Niels Lyhne*, udtrykker Brandes klart, at han ikke mener, at Jacobsen har forklaret, hvad det nye og det gamle er. Og ydermere mener Brandes ikke, at der i den tid romanen foregår (1830-1864): ”der gaves den Gang ikke gammelt og nyt af den Art, han antyder, i de Dannedes Verden” (Barfoed, 97). Brandes konstaterer i sin anmeldelse, at den historiske ramme kun er skitseret, men ikke udført (Barfoed, 97). Da Brandes har udtalt at: ” Et Folks Litteratur fremstiller, naar denne Litteratur er fuldstændig, dets Anskuelsers og Følelsers hele Historie” (Brandes:1971, 12), kan han ikke abstrahere fra Jacobsens, i Brandes’ øjne, ukorrekte og skitseagtige historiske ramme i sin roman. Brandes indikerer, at han gerne vil have defineret ’det nye’ og ’det gamle’, han mener, Jacobsen undlader at definere begreberne. Det er et kendetegn ved Brandes, at han går ind for den frie tanke og for udvikling, hvilket man også kan kalde ’det nye’, så det er ikke fordi Brandes ikke mener, disse begreber er vigtige, tværtimod. Det er blot essentielt for Brandes, at det historiske er korrekt, og han

skriver, at: ”de unge Mænd, der havde faaet en god Opdragelse, snakkede – og det stadigt – om Ideen og det Absolutte, som var det Bekjendtskaber, enhver maatte have gjort” (Barfoed, 96). Denne bemærkning, eller rettelse, indikerer, at Brandes mener, det ville vigtigt at skrive om ideen og det absolutte, og det er ikke godt nok at kalde det ’det nye’ og ’det gamle’ og muligvis mene det samme som ’ideen’ og ’det absolutte’, for det er vigtigt, at litteraturen fremstiller sit folks anskuelser og følelser, som de er. At kræve at en litteratur skal fremstille et folks anskuelser og følelser for at være fuldstændig, forudsætter at man ved, hvordan et folk føler, og at alle har det på samme måde. Dette er interessant, da et folk ikke alle anskuer tingene på samme måde. Kun hvis man tror på Zolas naturalisme, hvor alt er determineret ud fra arv og miljø, vil man kunne ’vide’, hvordan forskellige lag af folket føler, og dette er ikke, hvad Brandes tror på. Når Brandes taler om vigtigheden af litteraturens fremstilling af folkets anskuelser og følelser, er det fordi han ønsker at sammenligne et folks litteratur med et andet folks litteratur, og det er derfor vigtigt, at litteraturen er repræsentativ og mimetisk, så man kan få et historisk overblik.

Det psykologiske aspekt

Brandes var meget kendt for sine psykologiske portrætter (Hertel, 2017), og med sit talent for psykologiske portrætter, er det også nærliggende at tænke, at de psykologiske skildringer i litteraturen var noget, Brandes havde forstand på, og som han fandt vigtigt, hvilket er tilfældet i *Niels Lyhne*. Om skildringen i *Niels Lyhne* skriver Brandes i sin anmeldelse: ”Nu og da flyder den psykologiske Skildring løs paa Tidernes Vande. Man sporer ikke ret det faste, gennem Tiderne opmurede Koralrev under disse individuelle Skjæbner” (Barfoed, 96)”. Brandes er altså ikke tilfreds med skildringerne af karaktererne, hvilket skyldes, at han synes den er ’for lidt historisk’ (Barfoed, 96), hvilket, ifølge Brandes, blandt andet viser sig i sproget, hvor Brandes ikke mener, at man talte ”nøjagtigt saadan i Danmark i Aaret 60” (Barfoed, 96). Og herefter skriver Brandes om, hvordan unge mennesker talte i året 60, og hvad de talte om, hvilket blandt andet var ’Ideen’ og ’det Absolute’ (Barfoed, 96), hvilket Jacobsen ikke nævner i sin roman, han skriver i stedet om ’det gamle’ og ’det nye’, hvilket Brandes skriver følgende om: ”Han (Jacobsen) nøjes i et vist Afsnit af Bogen gennemgaaende med Betegnelserne gammelt og nyt; man faar intet Steds bestemt at vide, hvori det gamle og det nye bestod, og der gaves dengang ikke gammelt og nyt af den Art, han antyder i de Dannedes Verden. Med andre Ord Rammen er skitseret, ikke udført” (Barfoed, 97). Brandes er derfor skuffet over de psykologiske skildringer, og generelt skuffet over historiciteten,

som ikke er realistisk, da Brandes ikke mener, at det forefandt sig som Jacobsen skriver. Men han skriver dog senere i sin anmeldelse, at et vigtigt motiv i romanen er det melankolske grundlag, hvor man får indsigt i 'de haarde Vilkaar, Livet byder' (Barfoed, 97). Dermed mener Brandes, at selvom de psykologiske skildringer ikke altid er så præcise, som han ville ønske, får man alligevel et indblik i, hvad livet byder på, når det er hårdt. Brandes mener, at et andet grundmotiv i *Niels Lyhne* er, at han er fantast. Og at være fantast er bestemt ikke positivt ifølge Brandes. Brandes beskriver fantaster som "en fordømt Natur, som man bliver det ved at fødes i et Folk af fordømte Naturer, en daarlig Lyriker som de fandtes i det Folk af gode og daarlige Lyrikere, der i Aarene 1848-1864 udgjorde 'den dannede Ungdom i Danmark.'" (Barfoed, 98). Det kan her tyde på, at Brandes mener, Jacobsen er lykkedes med at beskrive Niels Lyhne som fantast præcis som fantasterne var på det tidspunkt, hvor romanen foregår. Brandes beskriver, hvor man erfarer, at Lyhne er fantast, og dette er både i venskab, i barnerelegiositet, i kærlighed og i elskov. Brandes konstaterer, at Lyhne er 'en ægte dansk Fantast' (Barfoed, 99). Brandes mener, at temaet om at være fantast er varieret med stor originalitet, men at det kun er et mellemmotiv (Barfoed, 98). Det står klart, at grunden til, at Brandes anerkender originalitet og variation er, at Lyhnes liv er præget af længsler, som ikke bliver opfyldt, hvilket viser, hvad Brandes mener, at det er naivt og uhensigtsmæssigt at være fantast. Brandes skriver desuden til sidst, at: "Helten er ligesom Historien bedrøvelig, ikke engang rigtig interessant. Men de Væsener, i Forhold til hvilke hans Væsen udfolder sig og som under Vexelforholdet blive os klarere end han selv, særligt alle Kvinderne, Edele, Bartholine, Tema og Gerda, det er Bogens sande Hovedpersoner" (Barfoed, 101). Dette indikerer, at man lærer de kvindelige karakterer at kende gennem forholdet til Niels, og Brandes slutter ovenstående passage, og anmeldelsen, med at skrive, at "den, der har frembragt dem, er – ikke højt begavet, talentfuld eller lignende, nej han er en Mester", dette indikerer, at den psykologiske skildring, som Brandes i begyndelsen af sin anmeldelse kritiserede, kun er gældende for hovedpersonen, Niels Lyhne, hvorimod bipersonernes skildringer, i Brandes' optik, er mesterværker. Det er dog bemærkelsesværdigt, at Brandes ikke skriver om disse hovedpersoner i sin anmeldelse. Brandes nævner 'Bogens sande Hovedpersoner', hvilke er blevet frembragt af en 'Mester', i sin sidste passage af sin anmeldelse, hvilket må siges at være atypisk for en kritiker eller anmelder, at man kun nævner hovedpersonerne til sidst, og at man ikke uddyber eller analyserer på dem. Men for Brandes er hovedpersonerne ikke det vigtige i *Niels Lyhne*, det er i stedet motiverne i romanen, som Brandes fremhæver. Og i sin fremhævelse af motiver i *Niels Lyhne*, lader Brandes sig flere gange rive med, det vil sige; han kommer hurtigt væk fra selve teksten og over i et samfundsproblem som

fantasme og aristokrati. Det psykologiske i Niels Lyhne synes altså ikke særlig vigtigt i Brandes' anmeldelse, hvilket man kan stille sig undrende over for, når Brandes ellers finder det psykologiske essentielt.

Kritisk realisme og problemer under debat i Brandes' analyse af *Niels Lyhne*

I Brandes' beskrivelse af det fantastiske samfund (Barfoed, 98-99), er det tydeligt, at han mener, det er- eller har været et problem. Det er bemærkelsesværdigt, hvordan Brandes bruger mange anslag på at understrege, hvordan folk i dette fantastiske samfund var indbildske og naive: "Indbildte sig, at naar de blot lukkede Øjnene, var alt det, som det ikke vilde se, ikke til" (Barfoed, 98). Denne foragt for en tid, hvor man ikke ville se problemerne i øjnene, men i stedet lukkede man øjnene i naiv tro på, at problemerne så ikke ville være der, når man åbnede dem. Denne foragt for fantastier er fuldstændigt i overensstemmelse med Brandes' kendte citat om at sætte problemer under debat, da denne ytring netop var for at vække befolkningen fra den naive litteratur, som ikke ledte til nogen form for fremskridt. Brandes mener dog, at romanens hovedtema er: "Heltens og hans Omgivelsers Forhold til det Religiøse eller nøjere deres Tanke- og Stemningslivs Retning, dels op imod den religiøse Overlevering, dels ud imod Virkeligheden, som den umiddelbare Erfaring i Harmoni med den videnskabelige Forskning viser os, at den er" (Barfoed, 99). Religion er blandt de temaer, Brandes ønsker skal sættes under debat. I passagen, i Brandes' anmeldelse af *Niels Lyhne*, hvor Brandes hævder, at religiøse overbevisninger er hovedtemaet i romanen, argumenterer Brandes for, at man i *Niels Lyhne* bliver vidne til, hvor vanskeligt det er for et individ at bryde med fantasmen (Barfoed, 99). Et vigtigt sted ift. Religion og ateisme er, da Niels Lyhne mister sit barn, og man får at vide, at han bad til Gud, fordi han var magtesløs. Niels Lyhne har efter tabet af sit barn mistet troen på sig selv og troen på: "Menneskets Magt til at bære Livet, det faar at leve (Jacobsen, 195)". Lyhne skammer sig over at: "han var bleven fristet og han var falden; det var et Syndefald, et Frafald fra sig selv og fra Ideen" (Jacobsen, 195). Herefter står der også, hvordan Lyhne mener at have arvet denne trang til fantastier: "Traditionen havde været for stærk i hans Blod" (Jacobsen, 195), hvilket er et naturalistisk synspunkt, at arv og miljø har gjort det umuligt for Lyhne at tage fuldstændig afstand fra troen på Gud, selvom han har svoret til fanen af ateisme og det Nye. Det konstateres, at ateismen, det nye og sandhedens hellige sag, helt simpelt betød: "at bære Livet som det var! Bære Livet som det var og lade Livet forme sig om Livets egne Love" (Jacobsen, 195). Dette sidste citat bruger Brandes til at understrege, hvordan han mener Jacobsen

”nyt og dybt” (Barfoed, 99) viser, hvor vanskeligt det er for fantasten at: ”bære Livet som det var og lade Livet forme sig om Livets egne Love” (Barfoed, 99). Denne konstatering af, at Jacobsen med dette citat beskriver, hvor vanskeligt det er at bryde med fantasieriet, når det er noget man har arvet, og et sådant samfund man er vokset op i, det vil sige; hvor vanskeligt det er at bryde med arv og miljø, leder til Brandes’ egen holdning om samfundets problemer med at få disse bestræbelser om at ’bære livet som det er’ uden at tro på Gud eller på eventyr. Brandes argumenterer for, hvordan man i andre lande har et Aristokrati (hans definition på aristokrati er: ”familier, undertiden hele Slægter, i hvilke den fuldendte Dannelse og det højeste Frisind har været nedarvet fra Fader og Moder til Søn og Datter to, tre, fire Slægtled igjennem (Barfoed, 100)”), hvilken Brandes mener skåner disse slægter for ”indre Kampe mellem Livsanskuelser, de Brydninger med medfødte eller tidligt indpodede Fordomme, som i Danmark volde saa meget Ulykke, fordi de volde saa meget Fantasteri”(Barfoed, 100). Det er interessant, at Brandes bruger 11 linjer på at skrive om hovedtemaet i *Niels Lyhne*, og efterfølgende 27 linjer hvor Brandes sætter problemet om fantasme i Danmark under debat. Dette gør han hovedsageligt ved at sammenligne Danmark med ’de store samfund’, hvor der i hele fire slægtled er blevet nedarvet ’fuldendt dannelse og det højeste frisind’. Brandes nævner Niels Lyhne i en af de sidste sætninger, i det lille afsnit på 38 linjer om romanens hovedtema, ved at skrive, at den slægt ’åndelige aner’ som Niels Lyhne savner, er den som ”allerede Samtiden og end mere Efterkommerne med Stolthed kan se tilbage paa og vinde Styrke ved at betragte. Det er Danmarks egentlige Ulykke, at det endnu den Dag i Dag ikke besidder noget saadant Aristokrati” (Barfoed, 100). Brandes er snu, da han lige slutter af med at sætte sin kritiske samfundsholdning tilbage i konteksten af *Niels Lyhne*, men det er tydeligt, at Brandes’ fokus på det, som var hovedtemaet i romanen, også er et vigtigt tema i den virkelige verden, hvilket Brandes bruger mange linjer på at forklare. Ydermere skriver Brandes om samtalen mellem Niels Lyhne og Hjerrild, som taler om ateisme (dette ord bruger Brandes dog ikke), hvor han argumenterer for, at der antydes, at fremskridtsbegejstringen: ”føler sin Isolerthed, udsat for at blive fanatisk, eller hvis den er for ren eller for svag til Fanatisme, udsat for at forstumme eller fordampe” (Barfoed, 100). Denne tro på fremskridtet er Brandes indbegrebet af, og derfor fremhæver han naturligvis samtalen mellem Hjerrild og Lyhne, da denne passage passer perfekt ind i Brandes’ program.

Et andet emne, som Brandes gerne vil have belyst under Det Moderne Gennembrud er kønsrollerne. Og dette mener han bliver gjort i Jacobsens roman, for han mener, at ”de skildrede Kvindefigurer ere sikkert de grundigst udforskede og forstaaede Kvinder af den højere Borgerstand, som forekomme i dansk Literatur” (Brandes, 195). Brandes beskriver kort kvinderne i bogen. Og her er

skildringen af Tema Boye yderst relevant i denne kontekst, da Brandes beskriver hende som: ”ved sit sammensatte Væsen en endnu originalere Skabning, sørgeligt sand” (Brandes, 197). Når Brandes skriver ’sørgeligt sand’ indikerer det, at Jacobsen med sin karakter Tema viser, hvordan den sørgelige sandhed er for (en del af) kvinderne på daværende tidspunkt (samt årgangene før).

Brandes skriver videre om Tema:

” Hun fremstiller en blandt flere Hovedformer af den danske trediveaarige Kvinde, ypperligt Hoved, til et vist Punkt Forholdene overlegen, med stærke Drifter til at sprænge Skranker, med saa meget Virkelighedssans, at hun (i Ord, ikke i Gjerning) stadigt protesterer mod Fantasteri i Følelser, haaner dette Fantasteri og priser ’en uskyldig Cynisme’’ paa Bekostning, en Emanciperet i hvis fine og muntre Koketteri en æggende Naivitet og et nøgent Mod til at tale om de allervanskeligste Ting er Elementer, en Spotterinde over alle Samfundets dumme Vedtægter, med en ikke stærk, men slikvorn Sanselighed – og paa samme Tid med et stadigt Savn af den foragtede Spidsborgerverdens Agtelse”(Brandes, 197).

Denne skildring af Tema Boye er et godt eksempel på et samfundsproblem, som Brandes mener er vigtigt. Dette kan der argumenteres for, fordi Brandes beskriver Tema som en klog (ypperligt hoved) kvinde, som er (til et vist punkt) bedre end de forhold der er, dvs. bedre end at ville indordne sig under de normer i samfundet, der vil, at hun skal gifte sig med en velanset mand. Tema bliver ydermere skildret som en kvinde, der har lyst til at gøre oprør imod reglerne (sprænge skranker), og hun er en kvinde, som er imod fantasteri i følelser, hvilket Brandes har gjort tydeligt, at han også er imod, derfor er det meget positivt i hans optik, at Tema er imod fantasteri. Brandes mener, at Tema er modig, fordi hun tør at bringe disse samfundsproblematikker op, dvs. kvindens selvstændighed, men samtidigt bruger han ordene ’æggende naivitet’ i samme sætning som ’nøgent mod’, fordi det desværre viser sig at være naivt, at hun tror på, at hun ikke behøver at gifte sig med en velanset mand for at være lykkelig (her menes ikke at lykkes er at finde en mand, men at lykken for Tema er at blive accepteret af sin familie og samfundet, og dette kræver at finde en mand). Brandes skriver også, at Tema er en spotterinde over ’alle samfundets dumme Vedtægter’, og ved at bruge adjektivet ’dumme’ indikerer det, at han mener, at samfundets vedtægter er dumme. Denne skildring af Tema Boye viser, hvorfor Brandes ser hende som ’et sammensat væsen’, hvilket netop er fordi hun rummer så mange egenskaber, men alligevel savner hun ’den foragtede Spidsborgerverdens Agtelse’. Tema Boyes karakter viser et problem, der på daværende tidspunkt var meget aktuelt, nemlig at kvinders status i samfundet udelukkende er qua deres mænd. Tema viser, hvor svært det er at bryde med denne norm, og selvom hun har et ypperligt hoved, meget

virkelighedssans og til et vist punkt er forholdene overlegne, så lykkes det hende alligevel ikke at finde lykken som selvstændig kvinde, fordi hele samfundet dermed vender ryggen til hende. Denne problematik bliver i det korte bekendtskab med Tema Boye vist, og qua Brandes' beskrivelse af hende, fornemmer man, at han mener dette er et problem ("sørgeligt sand"). Det er dog ikke et emne, Brandes gør mere ud af, og det er desuden bemærkelsesværdigt, at Brandes skriver så lidt om de kvindelige karakterer, når han udnævner dem til at være de egentlige hovedpersoner.

Konklusion

Efter denne metaanalyse kan der konkluderes, at Brandes havde stor respekt for Jacobsen. Der var sågar et par steder, hvor jeg mener, Brandes lader Jacobsen gå imod sine principper, og endda roser ham for det. Jacobsen er også selv af den opfattelse, at Brandes har udtalt sig mere positivt om bogen, end han egentlig mener, dette udtrykker han i et brev til Georg Brandes' bror, Edvard, som Jacobsen var meget gode venner med. Jacobsen skriver til Edvard Brandes: "Tro nu ikke naar du læser det Efterfølgende at jeg er bleven ør i Hovedet af den Ros jeg har faaet og finder at Georg ikke har rost mig nok; men overfor dig vil jeg ikke tilbageholde at jeg har det Indtryk af Anmeldelsen af han for en stor Del, maaske meget ubevidst, har skreven den for at gjøre mig en Fornøjelse, men at han, ved Siden af at mene noget Godt om den som Kunstværk betragtet, egentlig ikke personlig holder af den eller tillægger den videre Værd og i det Væsenlige har følt sig skuffet ved den" (Hvidt, 129). Den pågældende mistanke Jacobsen har til Brandes' meget rosende ord i sin anmeldelse i Morgenbladet er netop, hvad jeg har diskuteret tidligere. En af grundene kan være deres personlige relation, og derudover havde Brandes ondt af Jacobsen, hvilket han tilkendegiver, da han skriver til Sophus Schandorph, at han medgiver ham sine indvendinger mod *Niels Lyhne*, og at det er "en syg Mands Værk" (Barfoed, 104). Ydermere, udtrykker Brandes til Schandorph, at han gerne ville hjælpe Jacobsen til at få et andet oplag med Niels Lyhne, fordi han ikke engang havde råd til at bo i København (Barfoed, 104). Dette brev til Schandorph indikerer tydeligt, at Brandes havde ondt af Jacobsen, og at han derfor undlod at anmelde *Niels Lyhne* så hårdt, som han muligvis ville have gjort det, hvis det havde været en anden forfatter.

Sammenligning og diskussion af Metaanalyserne af henholdsvis Bang- og Brandes' analyser af Jacobsens *Niels Lyhne*

I de foregående afsnit er Bangs- og Brandes' analyser af *Niels Lyhne* blevet analyseret. Disse metaanalyser vil blive sammenlignet i dette afsnit, og deres teoretiske program vil inddrages i en diskussion. Dette vil belyse, hvorvidt Bang og Brandes er uenige om, hvad litteraturen bør- og ikke

bør gøre. Er denne kamp imellem de to store kritikere virkelig baseret på litterære uenigheder, eller kan der, med analyserne af *Niels Lyhne* som eksempel på en analytisk praksis, argumenteres for, at deres forskelligheder ikke er i et omfang, der bør resultere i stridigheder eller udelukkelse af Herman Bang i Brandes' *Det Moderne Gjennembruds Mænd*. Hovedfokus vil være på det psykologiske i litteraturen samt den debatterende- og kritiske litteratur, da det tilsyneladende er på disse punkter, at Bang og Brandes' uenigheder er størst. Der vil dog også indgå andre punkter, som har været vigtige hos de to kritikere i deres analyser af *Niels Lyhne*, disse vil ligeledes blive sammenlignet og diskuteret.

Det Nye

Man kunne formode, at Brandes ville tillægge 'det Nye' i *Niels Lyhne* stor værdi, da han går meget ind for fremskridt, men dette er ikke tilfældet, fordi Brandes ikke mener, det er sandsynligt, at man i den tid romanen foregår ville tale om 'det nye'. Bang, derimod, tillægger 'det Nye' stor betydning i romanen, og han hævder, at Niels går den nye tid i møde, da han bønner ikke bliver hørt i forbindelse med sin tante Edele, hvilket indikerer, at Bang anser ateisme som værende en del af 'Det Nye', og derudover skriver han eksplicit om den nye tid: ” thi den nye Tid, Handlingens, Morgenrødens, Dagens, den fordrer hele Mænd” (Barfoed, 96). Dette punkt var ét, man kunne have forventet ville være interessant at sammenligne, netop fordi den frie tanke og fremskridtet er så vigtigt for Brandes. Desværre er det svært i denne kontekst, da Brandes ikke kan abstrahere fra, at man ikke talte om 'Det Nye' i den pågældende tid. Men det er relevant at bemærke, hvordan Bang omtaler 'den nye Tid' som noget udelukkende positivt, for når han mener, at den nye tid er handlingens tid, er det netop dét, Brandes ønsker – fremskridt!. Så selvom Brandes ikke selv knytter mange kommentarer til 'Det Nye' i *Niels Lyhne*, så kan man stadig sammenligne hans holdning til fremskridtet med Bangs beskrivelse af den nye tid, som værende handlingens tid, en tid der fordrer hele mænd. Når Bang taler om, at den nye tid er handlingens tid, kan det sidestilles med Brandes' ønske om at litteraturen skal sætte problemer under debat, fordi man både i 'handlingens tid' og 'litteraturens problemer til debat' har til formål at skabe fremskridt, i modsætning til bare at længes, som Bang omtaler som noget meget negativt.

Jacobsen og den ejendommelige stil

Både Brandes og Bang mener, at Jacobsens stil er ejendommelig. Brandes skriver, i sit portræt af J. P. Jacobsen, i *Det moderne Gjennembruds Mænd*, at: ”Skole tør Jacobsens Prosa netop paa Grund af dens udsøgte Ejendommelighed ikke stifte” (Brandes:1891, 211) Og Bang skriver i sit portræt af J. P. Jacobsen i *Realisme og Realister*, at: ”langt oftere blænder han os dog ved sin dristige Ejendommelighed” (Bang, 88). Med Jacobsens ejendommelige stil menes der: hans helt fantastiske evne til at beskrive billeder og stemninger. Men selvom både Bang og Brandes anerkender, hvor dygtig Jacobsen er til at skabe stemningsbilleder, er de også begge af den opfattelse, at det sommetider bliver for meget. I Bangs analyse af *Niels Lyhne* skriver han: ”Niels Lyhnes Historie har over sig et besynderligt Skær, et altfor rigt Lys for vore Øjne, der ikke ere vante til at blændes af saa ødselt blandede Farver. Og undertiden kan det synes os, at den kaskademæssige Ordpragt ikke blot forvirrer, men lægger selve Tanken i gyldne Lænker for os” (Barfoed, 109). Brandes skriver derimod ikke noget negativt om Jacobsens beskrivelser, hvilket man kan undres, fordi Brandes skrev til Jacobsen d.24/2 1878: ”Undgaa i Deres nye Bog, kjære Ven, overdrevne Beskrivelser, hvad jeg vilde kalde spækket Stil” (Barfoed, 21). Forklaringen på, hvorfor Brandes ikke har skrevet noget negativt om den spækkede stil i *Niels Lyhne* kan findes i Brandes’ brev (besvarelse af brev) til Sophus Schandorph, hvor Brandes skriver: ” Du har ganske Ret i dine Indveninger mod Niels Lyhne. Det er 1) en rent subjectiv, storstilet manieret Bog 2) en syg Mands Værk. Men jeg har saa frygtelig ondt af J. P. J” (Barfoed, 104). Bang er altså ærlig i sin anmeldelse angående de mange farver, men i samme afsnit som Bangs kritik af den ’kaskademæssige Ordpragt’ skriver Bang, der i *Niels Lyhne* er ”Partier, hvor man mindes om de Døendes Stemme, hvor Ordene falde saa klart, saa aandeagtig rolig, saa fjernt, som om selve den flygtende Sjæl talte...” (Barfoed, 109) og at ”der er over den noget af den gjennemsigtige Klarhed, gennem hvilken den Døende ser paa det Liv, han forlader, og man synes ængstet at mærke Døden tale om Livet” (Barfoed, 109). Denne passage om døden kan tolkes som en undskyldning for- eller forklaring på, hvorfor læseren både kan føle sig forvirret, men samtidigt ikke får lov til at tænke selv, fordi svarene er givet. Det kan tolkes til, at Bang mener, at tankerne er lagt i gyldne lænker for læseren, fordi bogen er skrevet af en forfatter, som ser tilbage på sit liv. Brandes skriver ikke noget negativt om stemningsbeskrivelserne, tværtimod starter han sin anmeldelse med at skrive: ”Taget som Stil, som Stemning, som sprogligt Mindesmærke er *Niels Lyhne* et Værk af første Rang” (Barfoed, 95). Men qua Brandes’ brev til Schandorph er det rimeligt at antage, at Brandes har bedømt Jacobsen mildere, end han havde gjort, hvis han havde været rask. (Dette gør dog på ingen måde denne anmeldelse ubrugelig i konteksten af min opgave, da Brandes fokuserer meget på samfundsproblematikkerne i romanen og sørger for

at fremhæve dem så de potentielt kan skabe debat, og ydermere, er Brandes kritisk i forhold til det psykologiske) Der er dog ingen tvivl om, at Brandes, selvom han udelader en kritik han sandsynligvis mener, mener de positive ord angående Jacobsens brug af sproget, for både Bang og Brandes anerkender, i deres portrætter af Jacobsen, netop hans ejendommelighed.

Stemninger og strømninger

I forhold til strømninger er det interessant, hvordan Jacobsens stemningsbilleder i *Niels Lyhne* tolkes af Bang og Brandes. De malende beskrivelser vil kunne synes romantiske, fordi der ofte skabes et fantasibillede, når Jacobsen, som Brandes beskriver: ”Selv Ordene tager han nødtigt af det almindelige Lager, og naar han tvinges til det, fornyer han dem ved en lille sanseliggjørende Udvidelse (som blodigrød for blodrød), en malende Sammensætning, en melodisk Gruppering eller simpelthen ved et kjendt Adjektiv, man ikke er vant til at træffe i det Selskab. Og alle disse Ord og Sætninger have været nedsænkede, dyppede og dykkede i Stemning” (Barfoed, 96). Med denne beskrivelse, af Brandes, klinger det romantisk, og man kan undres over, at Bang og Brandes alligevel anerkender Jacobsens stil. Bang skriver i sit portræt af Jacobsen i *Realisme og Realister*: ”Jakobsen er midt i al sin Realisme en stor Romantiker, hvis Romantik er tøjlet af Forskeren i ham, og som derfor mere skaffer sig Udslag gennem det enkelte Billedes Stemning end gennem Helheden, hvor Digteren vil være Forskeren og vil undersøge Fænomenerne” (Bang, 84) Med Bangs syn på Jacobsens splittelse mellem at være realist og romantiker, tydeliggøres det, at grunden til at Bang, men også Brandes, kan anerkender Jacobsens stil, selvom den er romantisk, skyldes det, ud fra Bangs mening, at Jacobsen er realist når det gælder selve historien, han er en forsker, som skriver, hvad han har undersøgt, men at forskeren lader romantikeren i Jacobsen komme frem, når der skal skabes billeder. Også Brandes har i sin portrætsamling, *Det moderne Gjennembruds Mænd*, nævnt romantikken i Jacobsens stemningsbilleder: ”Og Jacobsen behøver ingen anden Romantik end Naturens egen for at virke stemningsfuldere end nogen Romantiker. Han har forstaaet, hvad Romantikerne ikke begreb, at Naturen ikke har nogen paaklistret Overnaturlighed behov, men som den er, rummer al Stemning og alt Sværmeri” (Brandes, 156). Det synes her, at Bang anser Jacobsen som værende både realist og romantiker, men at forskeren sørger for at det romantiske ikke kommer til at fylde for meget. Og Brandes ser Jacobsens stemningsbilleder som naturalistisk, da Brandes’ definition af naturalisme er ’naturstudium og naturhengivelse’, han understreger, at der ikke er tale om romantik. De to holdninger om strømninger er ikke skrevet om *Niels Lyhne*, men om Jacobsens forfatterskab generelt.

Det sjælelige aspekt

Der er tidligere i opgaven blevet argumenteret for, at når Brandes taler om det sjælelige, mener han noget psykologisk. Når Brandes skriver, at Jacobsens force er at beskrive de ”frugtbare Stemningssvingninger, de skiftende skæbnesvangre Stemningstilstande i rigt udviklede Menneskesjæle”, kunne han lige så godt have skrevet, at disse stemningssvingninger og stemningstilstande fandt sted i den rigt udviklede menneskelige psyke. Og ligeledes kan den dybe ’sjælekundskab’ Brandes anerkender hos Jacobsen læses som den dybe menneskelige psyke. Bang mener, omvendt Brandes, ikke det er en positiv egenskab at beskrive stemningstilstande i menneskesjæle, da han ikke mener, at man hverken kan eller bør forsøge at beskrive det sjælelige: ”Intet er jo urørligere, intet er mere ubevidst, mere ugribeligt end just disse Overgange i et Sjæleliv, og selv de sarteste Ord ville være som plumpe Hænder, der sønderrive det hele Net” (Barfoed, 116). Bang mener med foregående citat, at sjælelivet ikke er noget, man bør sætte ord på, fordi det er så ubevidst. Bang udtrykker dog i *Realisme og Realister*, 1879, at man (realistiske forfattere) gerne må skrive om sjælelivet, men at det ikke er muligt at beskrive et sjæleliv som en enhed, da ”det enkelte Sjæleliv altid vil spalte sig i Billeder” (Bang, 16). Bang argumenterer videre for, at den realistiske roman altid er: ”en Samling Billeder, løsrevne Blade fra den menneskelige Sjæls store Bog, en Bog Ingen har læst tilende, og hvis Opløsning derfor Ingen kjender. Det gaar med Forfatterne som med Videnskabsmændene, deres Fremskridt i Erkjendelse gjør dem mistrøstige og siger dem først og fremmest, at de Intet veed, og at de ikke kunne indestaa for Noget, som de ikke har set. Uheldigvis tilføjer de desuden, har vi set meget Lidt. Men det Gode er det, at de ikke forsøger at give Mere end de have. Saaledes ogsaa Forfatterne” (Bang, 16). Med denne ytring understreger Bang, at det ikke er muligt at beskrive et sjæleliv som en enhed, og at man kun skal skrive om det, man har set. Denne positivistiske vinkel Bang anskuer beskrivelsen af sjælelivet skyldes, at han ser sjælen som noget, man ikke bare kan forklare, og at man derfor må skrive, hvad man har set og oplevet, og ikke hvad man gætter sig til. Det fremgår af Bang og Brandes’ syn på det sjælelige, at deres uenighed skyldes måden, hvorpå sjælelivet bliver beskrevet, og ikke på sjælelivet. Fundamentet af Brandes’ syn på sjælelivets beskrivelse i *Niels Lyhne* er: det psykologiske. Brandes ser det der sker inde i mennesket, i dette tilfælde særligt i stemninger, som det sjælelige, og han er meget positiv omkring det, hvilket stemmer overens med hans holdning til det psykologiske. Bang fokuserer på, at man ikke må beskrive sjælelivet med for mange ord, da det er ubevidst og ugribeligt, hvilket ikke stemmer overens med hans impressionistiske skrivestil. Hos Bang er det essentielt, at litteraturen altid er ’showing’ frem for ’telling’.

Det psykologiske aspekt

Den største umiddelbare uenigheder imellem Bang og Brandes angående den psykologiske litteratur er, at Bang mener, at den psykologiske forfatter er narcissistisk og subjektivt, og at man ved kun at skrive én persons historie kun siger noget om forfatterens holdning og følelser. Hvorimod Brandes mener, at når en forfatter skriver, som han bør, kan de følelser og stemninger i hans litteratur skildre et helt folks følelser og stemninger. I analyserne af *Niels Lyhne*, foretaget af henholdsvis Herman Bang og Georg Brandes, er det interessant at diskutere, om disse modstridende meninger står klart frem, eller om det kræver en mere nuanceret diskussion.

Brandes nævner eksplicit de 'psykologiske skildringer', hvilke han ikke er tilfreds med, da han mener, at "nu og da flyder den psykologiske Skildring løs paa Tidernes Vande. Man sporer ikke ret det faste, gennem Tiderne opmurede Korallrev under disse individuelle Skjæbner" (Barfoed, 96). At Brandes skriver således skyldes, at han mener, som han har ytret i indledningen til *Hovedstrømninger*, at: "Et Folks Literatur fremstiller, naar denne Literatur er fuldstændig, dets Anskuelse og Følelsers hele Historie" (Brandes, 14), med dette mener Brandes, at litteraturen bør være repræsentativ for et helt folks følelser, og for Brandes bør der være sammenhæng imellem det psykologiske og det historiske. Og da Brandes ikke mener, at Jacobsen formår at gøre disse psykologiske skildringer præcise i forhold til, hvad Brandes mener, man mente og talte om på det tidspunkt, romanens handling skulle forestille at foregå, undlader han at have hovedfokus på det psykologiske.

Bang nævner ikke eksplicit 'det psykologiske' som begreb, men han skriver meget om, hvordan bipersonerne har haft indflydelse på Niels' personlighed, og da Bang har udtrykt, i *Realisme og Realister Om Marie Grubbe*, at han mente, at Jacobsen undlod at minde læseren om de bipersoner, som havde haft indflydelse på hovedpersonen, hvilket han mente var vigtigt, og han skrev, at det var i "selve den psykologiske Interesse" (Bang, 74), og derfor er det velbegrundet at antage at Bang mener, at relationer mellem bipersoner og hovedpersoner, og den indflydelse de har på hinanden, er et psykologisk aspekt i et værk. Og bipersonernes rolle i forhold til hovedpersonen, Niels Lyhne, er netop hvad Bang har hovedfokus på i sin anmeldelse, hvilket viser, at det psykologiske aspekt er helt essentielt for Bang. Han ytrer dog i pågældende anmeldelse, at der i den moderne roman kun bliver fortalt om "et Menneskes, en Lidenskabs, et Livsforholds, en Episodes uendelig sammensatte Historie", og dette resulterer i, at bipersonerne i pågældende romaner kun er med, når de støder sammen med helten, og derfor lader forfatteren, ifølge Bang, kun disse bipersoner repræsentere

Ideer, og han lykkes sjældent med at få dem til at ligne et menneske (Barfoed, 113). Dette er i overensstemmelse med hans indlæg i Nationaltidende (afsnit: 'Det psykologiske aspekt' i denne opgave) om 'den psykologiske roman', hvor Bang netop skriver om, hvordan den psykologiske roman kun skriver om sig selv "sænker sig i sig selv, undersøger, optrævler, næsten definerer sig selv", og Bang kalder sågar forfatteren til en psykologisk roman for "en Narcis" (Breunig og Handesten, 63). Men til trods for denne uvilje mod den psykologiske roman, konstaterer Bang i samme artikel, at "J. P. Jakobsen er her den store og geniale Undtagelse. Hans psykologiske Romaner ere klare over Midlerne, fordi han er klar over sit Maal" (Breunig og Handesten, 65). Dette er bemærkelsesværdigt, fordi det også tidligere i nærværende opgave er fundet eksempler på, at der ligeledes findes eksempler på, at Brandes også holder hånden over Jacobsen og holder ham hævet over andre forfattere, ligesom det tilsyneladende er tilfældet hos Bang, når det angår 'den psykologiske forfatter'. Hos Brandes skyldes denne særbehandling formodentligt, at han og Jacobsen havde et venskab, og ydermere, at Jacobsen var syg, da *Niels Lyhne* blev udgivet. Bang og Jacobsen havde ikke en nær relation, men man kan fornemme i artiklen, at Bang har stor respekt for Jacobsen, så dette kan være grundlaget for at holde ham hævet over sin ellers meget negative holdning om den psykologiske roman.

Både Brandes og Bang skriver om Niels' barndom og betydningen af denne, og om hvordan hans opdragelse af sin mor, far og hr Bigum har påvirket ham og gjort ham til en fantast. For både Brandes og Bang anser Niels Lyhne som værende en fantast, og de lægger ikke skjul på, at de udelukkende mener, det er negativt at være fantast. Brandes og Bang er dermed enige om, at bipersonerne er vigtige. Hos Bang fylder det meget i hans meget tekstnære anmeldelse, hvor det hos Brandes kun bliver nævnt kort enkelte steder, fordi han lægger mere vægt på det samfundsmæssige perspektiv end på det psykologiske i bogen. Dette understøtter, at Brandes har ment det, da han ytrede, at litteraturen skal have sat problemer under debat, for det hele tiden er det samfundsmæssige, Brandes fokuserer mest på i romanen. Til trods for Bangs fokus på nogle af personerne i bogen, skriver han også, at han ikke synes, at Jacobsen undgår at gøre bipersonerne til for lidt mennesker og for meget repræsentanter for ideer (Barfoed, 113). Bang nævner Hjerrild som et eksempel på, hvordan Jacobsen "ikke altid undgaar disse Farver", hvilket er en bemærkelsesværdig måde at formulere sig på efter at have skrevet meget direkte om, hvordan det er farligt for forfatteren at bruge bipersoner som repræsentanter for ideer, og Bang tilføjer at: "ogsaa naar det dreier sig om Skildringen af Helten, er dette forkasteligt, fordi en Ide, et Indtryk, en nymodtagen Tanke altid vokser og formes i vort Sind, farvet og præget af dens Personlighed, som

har bragt den til os" (Barfoed, 113), men i stedet for at skrive, at Jacobsen skriver på den beskrevne måde, eller blot skrive, at han er en af dem, som skriver på denne forkastelige måde, så nøjes han med at skrive, at Jacobsen "ikke altid undgaar disse farver".

Et eksempel på forskellen imellem Bang og Brandes' holdning til det psykologiske samt det kritiske i litteraturen kan ses i deres omtale af Hjerrild. Bang nævner ham, som en af dem, der understøtter hans kritik af, at Jacobsen 'ikke altid undgår disse farver', det vil sige, at han er en af dem, som Jacobsen, ifølge Bang, ikke er skildret som et helt menneske, men i høj grad som repræsentant for en ide "en Orator vi kun se paa Talerstolen" (Barfoed, 113). Mens Brandes skriver om Hjerrild: "Hvor det og dermed det sande konservative Element i Samfundet fattes, der er, som Niels Lyhne i sin Samtale med Hjerrild antyder det, Fremskridtsbegejstringen, som føler sin Isolerthed, udsat for at blive fanatisk, eller hvis den er for ren eller for svag til Fanatisme, udsat for at forstumme eller fordampe" (Barfoed, 100). I Brandes' passage, hvor Hjerrild er nævnt, er det rimeligt at udlede, at han er enig med Bang i, at Hjerrild mere er en repræsentant for en ide end et helt menneske, men for Brandes er det positivt. Det er naturligvis en meget kort passage, hvor Brandes egentlig ikke fokuserer på Hjerrild som karakter, så det kan muligvis ses som en overfortolkning, men dette er netop argumentet, der understøtter fortolkningen: at Brandes kun nævner Hjerrilds navn i forbindelse med en samfundsproblematik, som Brandes gerne vil have fremhævet. Der er derfor enighed om, at en figur som Hjerrild mere fremstår som en ide end et helt menneske, men hvor det for Bang er noget negativt, er det for Brandes noget positivt.

Forskellene på Bang og Brandes' holdninger til det psykologiske i værket kan sagtens ses, qua forskellene på deres mening om, at Hjerrild mere er en repræsentant for en ide end menneske, dette er en klassisk forskel på Bang og Brandes. Men hvor Bang analyserer nogle af de personer, som han mener er skildret som hele mennesker, bruger Brandes ikke mange linjer på hverken Niels eller bipersonerne.

Bang skriver meget om Niels' relationer og betydningen af dem, og på den måde er Bangs analyse meget mere psykologisk end Brandes'. For Bang fokuserer i hele sin anmeldelse på, hvordan personer og begivenheder har haft indflydelse på Niels. Og Bang slutter sågar af med at trække en parallel til samfundet; en parallel til de mænd fra 'overgangstiden', som han eksplicit skriver, at "Jacobsen her har skildret" (Barfoed, 121). Dette kan tolkes, som om Bang faktisk mener, at Lyhnes følelser og stemninger, som Jacobsen har beskrevet, er repræsentative for en lille gruppe af folket på den pågældende tid. Og dette er jo netop, hvad Brandes mener er selve litteraturens opgave. Her

er altså tale om en ironisk afslutning, fordi Bang udleder, hvad Brandes altid gerne vil finde, altilmest Brandes har fokuseret på motiver i bogen, og hans konklusion angående Niels er blot, at han ”ikke engang er rigtigt interessant” (Barfoed, 101).

Man kan derfor konkludere, at Bang ikke er så uenig med Brandes, som det lader til. Hvis man ser i forhold til Bangs senere udtalelser om den psykologiske forfatter, er det også nævnt i pågældende analyse, at han mener, det er farligt at skrive en bog om kun ét menneske, for i den forbindelse vil bipersonerne blive til repræsentanter for ideer i stedet for hele mennesker. På dette punkt skriver Bang det samme i sin anmeldelse af *Niels Lyhne*, som han senere formulerer skarpere og mere afstandtagende. Og dette står i kontrast til, hvad Brandes mener. Men der er også ligheder at finde i disse analyser. For Bangs analyse er meget psykologisk og følger hele tiden Niels og de personer, som har haft indflydelse på Niels. Og til sidst slutter Bang med at skrive, at Niels faktisk er et billede på de overgangsmænd, der var på det tidspunkt, bogens handling skulle foregå. Det kan derfor tolkes, at Bang ikke kun mener, at den psykologiske forfatter er en ’Narcis’, hvilket følgende citat fra *Realisme og Realister* understøtter: ”Man bliver Digter, ikke fordi man staar over sin Tid, men fordi man er et fuldt, levende Udtryk af den, fordi man har lidt med den, har kæmpet med den og har forstaaet den” (Bang, 12). Brandes kunne ikke have sagt det bedre selv.

Motiver og tematik

Brandes’ anmeldelse er struktureret på den måde, at han skriver om tre grundmotiver i *Niels Lyhne*: Det melankolske grundlag, at Niels Lyhne er fantast og heltens og hans omgivers forhold til det religiøse. Bang, derimod, er langt mere tekstnær i sin analyse, og han laver en kronologisk gennemgang af romanen, hvor han frembringer de karakterer og de begivenheder, han mener er de vigtigste og mest relevante. Dette får Brandes’ anmeldelse til at fremstå som om, han har en agenda, hvor han kan få lov til at udtale sig om noget, han gerne vil ytre sig om, imens Bang blot laver en kort analyse af bogen, hvor han hele tiden forholder sig til de personer, der er i teksten og ikke på samme måde som Brandes deler den op i temaer.

Brandes deler som ovenstående skrevet bogen op i tre ’motiver’. En forskel på motiver og temaer er, at temaer ofte er mere abstrakte end motiver, som er mere specifikke, og denne forskel er tydelig når man sammenligner Bangs tema ’længsler’, og på Brandes specifikke motiver: ’Skildringens melankolske Grunddrag’, ’Niels Lyhne er Fantast’ og ’Heltens og hans Omgivers Forhold til det

Religiøse eller nøjere deres Tanke- og Stemningslivs Retning, dels ud imod Virkeligheden, som de nu middelbare Erfaring i Harmoni med den videnskabelige Forskning viser os, at den er' (Barfoed, 97) En fortolkning af, hvorfor 'motiver' er et godt ord for Brandes at bruge om det, han mener romanen handler om er, at ordet 'motiv' også kan betyde 'agenda'. Og den måde Brandes skriver om Jacobsens motiver i *Niels Lyhne* på, kan godt synes som en agenda, forstået på den måde, at Brandes har nogle problematikker, han gerne vil have belyst. Et godt eksempel på min påstand er Bang og Brandes' enighed om et tema, men deres meget forskellige strategi, når de argumenterer for et tema i bogen. Bang afslutter sin anmeldelse med at konkludere, at *Niels Lyhne* er "længslernes bog". Dette er Brandes enig i, da han mener, at det første motiv i romanen er det melankolske grundlag, og herunder beskriver han: "Magterne lege med os; thi vore Længsler fortære os, naar de ikke stilles, gjennem Savnet, og naar de stilles, gjennem Skuffelsen, der følger, og Skuffelsen afføder ny Længsel" (Barfoed, 98). Det er altså et faktum, at Brandes og Bang er enige om, at et af de (for Bang hovedtemaet) dominerende tematikker, eller problematikker, er: længsel. Det er dog en helt forskellig måde, hvorpå de argumenterer for, at 'længsel' er et tema i *Niels Lyhne*. Hos Bang er ordet 'længsel' (i flere former) brugt 15 gange gennem anmeldelsen, hvilket tydeligt viser, at Bang gennem hele sin analyse har vist eksempler på, hvordan 'længsel' spiller en stor rolle i *Niels Lyhne*, og det kommer derfor ikke som en overraskelse, at han slutter af med at konkludere, at *Niels Lyhne* er 'Længslernes Bog'. Hos Brandes nævner han denne længsel i sin redegørelse af det, han argumenterer for er bogens første motiv; det melankolske grundlag. Brandes skriver ikke om længsel hos Niels eller de andre personer i bogen, han sætter i stedet denne længsel i et større perspektiv, hvor han indleder med at skrive: "Dette er en Bog om vort Menneskeliv" (Barfoed, 97), og herefter beskriver Brandes, hvordan man ikke selv har kontrol over livet, og at længsler fortærer mennesker, når disse længsler ikke stilles. Han beskriver i billeder, hvordan mennesket ("vi") ikke ønsker at være alene, og at de ønsker at blive forstået, men dette mener Brandes er helt urealistisk, og han beskriver det med følgende metafor: "Vi forsmægte hver for sig i en Ørken. Vel tro vi at se vinkende Frugter over os og rislende Vand ved vore Fødder. Men prøve vi blot at strække Haanden ud, saa knuses Frugten til Støv i vor Haand". Med denne metafor vil Brandes vise, hvordan mennesket tror, det ser nogen, som forstår (besjælingen 'vinkende Frugter' kan tolkes som noget forfriskende og tillokkende, noget som vil en det godt), men det vil altid vise sig, at det kun er en illusion (frugten bliver til støv = det var ikke virkeligt), at nogen virkelig forstår en. Temaet 'længsel' er dermed sat i en kontekst, der handler om, hvordan livet er, og dette er noget melankolsk. Man kan qua ovenstående konkludere, at Brandes og Bang begge ser

temaet 'længsel' i romanen, men Bang skriver om længslen i selve bogen og hos bogens karakterer, hvorimod Brandes sætter det i et perspektiv, hvor han taler om 'vort Menneskeliv'.

Brandes' andet motiv er, at Niels er fantast. Men igen benytter han lejligheden til ikke kun at tale om Niels, da han i høj grad beskriver, hvordan fantasten er "en fordrømt Natur, som man bliver det ved at fødes i et Folk af fordrømte Naturer" (Barfoed, 98). Også det tredje motiv "Heltens og hans Omgivelsers Forhold til det Religiøse eller nøjere deres Tanke- og Stemningslivs Retning" (Barfoed, 99) bliver det hurtigt til en diskussion, der omhandler samfundet (i dette tilfælde: aristokrati) og ikke så meget om personer eller handlingen i *Niels Lyhne*. Bang skriver om *Niels Lyhne*, at den både er: 'Længslernes Bog' (122), at det er 'Historien om dem, som Ingenting bestille' (108), og at det er 'Daadløshedens Bog' (121). Disse tre betegnelser er alle passive og simple, hvorimod Brandes' motiver er mere komplekse, hvilket særligt skyldes Brandes' perspektivering til det virkelige samfund. Når Brandes skriver, at Niels Lyhne og historien ikke er interessant, indikerer han, at han også finder dens handling for passiv, hvilket gør at han er enig med Bang. Men Brandes vælger derfor at bruge mindre tid på selve *Niels Lyhne* og mere tid på de samfundskritiske motiver. Bang fremhæver flere af de samme problematikker. Forskellen beror på, hvor deres hovedfokus ligger. Hos Brandes fokuseres der på det kritisk-realistiske aspekt, hos Bang på det realistiske.

Problemer under debat og kritisk realisme

Dette er et interessant emne, måske endda det mest interessante, da det er på spørgsmålet om, hvorvidt litteraturen skal sætte problemer under debat, at Bang og Brandes især er uenige. Og det har derfor været spændende at analysere, ud fra metaanalyser af Brandes og Bangs analyser af *Niels Lyhne*, om denne tilsyneladende unuancerede uenighed i realiteten ikke indeholder nuancer. Og det fremgår da også, at der bestemt er nuancer i holdningerne, eller måske i deres forståelser af 'at sætte problemer under debat'. Afsnittet "Kritisk realisme og problemer under debat i Bangs analyse af *Niels Lyhne*" fylder tre sider, hvilket må siges at være overraskende, når man tager i betragtning, at Bang ikke mener, at litteraturens opgave bør være at skrive om problemer. Bang fremhæver følgende problematikker i *Niels Lyhne*: fantasme, ægteskab og religion. Brandes fremhæver ligeledes: fantasme og religion, og derudover skriver han om aristokrati. Måden, hvorpå de to kritikere analyserer og strukturerer deres synspunkter i forhold til de pågældende problematikker, er derimod meget forskellig. Hos Brandes fremhæves problematikkerne angående fantasme, religion og aristokrati som motiver i romanen, hvorimod Bang nævner de pågældende problematikker

løbende i sin analyse. Og netop dette er yderst interessant i denne kontekst. Om religion skriver Bang, om Niels, efter at have mistet troen på Gud, da Edele døde til trods for Niels' bønner, at: "Saaledes bliver Niels til et Menneske, der undersøger og vil vide, der hvor Barnet troede", hvilket indikerer, at Bang mener, at troen på Gud er barnlig og naiv. Brandes skriver, at "Heltens og hans Omgivelsers Forhold til det Religiøse eller nøjere deres Tanke- og Stemningslivs Retning, dels op mod den religiøse Overlevering, dels ud imod Virkeligheden, som den umiddelbare Erfaring i Harmoni med den videnskabelige Forskning viser os, at den er" (Barfoed, 99). Brandes udtrykker med foregående citat, at det religiøse står i kontrast til virkeligheden. Det kan derfor konstateres, at Bang og Brandes er enige i, at religionen, i *Niels Lyhne*, bliver skildret som noget barnligt, naivt og uvirkeligt, hvilket desuden stemmer overens med både Bang og Brandes' egne holdninger til det religiøse. Angående fantasme i *Niels Lyhne*, går Bang væk fra teksten og perspektiverer til virkeligheden, da han skriver om Niels: "Saadanne Fantaster spyttede i Kaalen og søbe den dog, naar de blive sultne" (Barfoed, 112). Med denne ytring skriver Bang om fantaster generelt og ikke bare om Niels. Bang beskriver med foregående ytring, hvordan han mener, at fantaster ofte forsøger at tage stærk afstand fra fantasme, men de går alligevel tilbage til det, når de får brug for det (det = at drømme) igen. Brandes skriver, blandt andet, om det fantastiske samfund: "et Samfund, som indbildte sig, at naar det blot lukkede Øjnene, var alt det, som det ikke vilde se, ikke til" (Barfoed, 98). Qua disse eksempler på citater fra Bang og Brandes om fantasme kan det konstateres, at de begge ser 'fantasme' som noget negativt, og de er enige om, at emnet 'fantaster' er noget, der bør fremhæves i *Niels Lyhne*. Det er ikke forbavsende, at Bang og Brandes er enige i selve holdningerne til samfundet. Det interessante i denne kontekst er i langt højere grad, hvordan de to litteraturkritikere formulerer- og fremhæver de problemstillinger, de frembringer i deres anmeldelser.

Brandes deler sin anmeldelse og analyse op i tre motiver, som alle er problematikker i samfundet. Ved alle tre af disse motiver (som beskrevet i det foregående afsnit) går Brandes hurtigt fra at skrive om motivet i *Niels Lyhne* til at argumentere for, hvorfor det pågældende motiv er et problem i samfundet. Det sidste motiv i Brandes' analyse er "Heltens og hans Omgivelsers Forhold til det Religiøse eller nøjere deres Tanke- og Stemningslivs Retning, dels op imod den religiøse Overlevering, ud imod Virkeligheden, som den umiddelbare Erfaring i Harmoni med den videnskabelige Forskning viser os, at den er" (Barfoed, 99), men det er påfaldende, at Brandes efter få sætninger bruger en del plads på at skrive om 'aristokrati', og han slutter afsnittet om det tredje motiv af med: "Det er Danmarks egentlige Ulykke, at det endnu den Dag i Dag ikke besidder noget

saadant Aristokrati" (Barfoed, 100). Denne subjektive konklusion om det danske samfund indikerer, at Brandes ønsker en debat om det pågældende emne. I det sidste afsnit af Brandes' anmeldelse konkluderer han, at Niels Lyhne er en forløber for 'sejrgudinden', hvilket kan tolkes som at Niels er en forløber for den nye tid, den moderne mand, en forløber for at komme væk fra fantasmen, men som desværre ikke lykkes. Brandes mener, at både helten og historien er "bedrøvelig, ikke engang rigtig interessant", hvilket kan skyldes, at Brandes mener, at Niels blev en forløber og ikke en sejrgudinde, og at fremskridtet dermed ikke vandt i bogen. Brandes skriver til sidst, at kvinderne er bogens sande hovedpersoner, men han uddyber det ikke, hvilket er bemærkelsesværdigt. For hvis Brandes mente, at kvinderne i bogen var hovedpersoner, og at mester har skabt dem, burde de have fyldt betydeligt mere i Brandes' anmeldelse, men han har i stedet valgt at fokusere på først og fremmest at fremhæve de problemstillinger i *Niels Lyhne*, som også finder sted i samfundet. Bang fremhæver også samfundsproblematikker i sin anmeldelse, og han drage også paralleller til samfundet. Den største forskel er, at Brandes deler sin analyse af bogen op i tre motiver. I Brandes' første motiv 'det melankolske grundlag' mener Brandes, at Jacobsen skildrer "vort Menneskeliv", og han beskriver, hvordan længsel og skuffelse er en del af livet. Bang skriver også om længslen, og kalder endda bogen for 'Længslernes Bog', men længslens rolle i Bangs analyse bliver beskrevet og bevist løbende ved flere eksempler på, hvor og hvornår denne længsel optræder hos Niels. Bang er igen mere tekstnær, men han afslutter sit gennemgående fokus på længselstemaet med at skrive: "Denne Længsel! Denne Længsel! Det er den, der dræber Handlingen, der udtørrer al Villien hos disse Mænd" (Barfoed, 121), og dette citat kan der argumenteres for er et eksempel på Bang, som tager en problematik i en bog og perspektiverer til virkelighedens samfund. Bang lader ikke længselstemaet forblive et tema hos Niels, og han skriver heller ikke om det, som Brandes gør i sin motiv-forklaring, hvor han taler om skuffelse, længsel og kærlighed hos mennesket, nej, Bang bruger længselstematikken til at argumentere for, hvordan overgangsmændene er "halve", Bang skriver: " De falde paa Fortidens Ruiner hen i Drømme: thi den nye Tid, Handlingens, Morgenrødens, Dagens, den fordrer hele Mænd, den afskyer Halvhed; men netop disse Folk fra Overgangstiden, som Jacobsen her har skildret; sluttede og faste kunne de aldrig blive" (Barfoed, 121). Qua dette citat ses det, at Bang ikke entydigt er imod at litteraturen tager problemer under debat. Bang skriver desuden, da han skriver om folks negative syn på 'Optrinet med Edele', at det er vigtigt at tale om "den Slags Ting", Bang skriver: " Disse fleste forstaa nemlig ikke, at naar Litteraturen samvittighedsfuldt taler om Livet, maa den ogsaa tale om 'den Slags Ting'" (Barfoed, 116). Denne konstatering fra Bang gør det svært at tro, at Bang og Brandes er komplet uenige om,

at litteraturen skal sætte problemer under debat. Men her bliver forskellen på den kritiske realisme og den positivistiske realisme relevant.

Hvis man anser Brandes som en kritisk-realistisk litteraturkritiker, er det ikke overraskende, at han ønsker at fremhæve det virkelighedslignende og bruge det som fremadvendt samfundskritik. Dette er der blevet argumenteret for i nærværende opgave. Hvis man anser Bang for at være en positivistisk realist, vil det betyde, at hans sigte er at fremhæve (normalt vil det betyde at hans sigte er selv at skrive på følgende måde, men i denne opgave handler det om hans teori og analyse) den principielle sandhedssøgen uden at have et formål som f.eks. fremskridt eller debat, vil det også sagtens kunne understøttes af analysen, der er foretaget i denne opgave, men der er også punkter i Bangs analyse af *Niels Lyhne*, der kan lede til en diskussion. Særligt da Bang skriver om folk fra overgangstiden, skriver han ikke objektivt om, hvad han læser i *Niels Lyhne* eller hvad han tolker ud fra, hvad han ser, men i stedet drager han en parallel til det virkelige samfund ved at komme med en stærk kritik de folk, som aldrig ville blive hele. Ydermere, skriver Bang, ud fra sit syn på Bartholine, at mødrene glemmer at læse deres børn og at elske deres fædre (Barfoed, 112). Denne kritik er ikke objektiv, da Bang ikke kan læse i *Niels Lyhne*, at det er sådan det forholder sig for generationens børn og mødre, og det er naturligvis muligt, at Bang taler ud fra erfaring, men i dette tilfælde vælger han at adressere en problematik, som ikke eksplicit finder sted i *Niels Lyhne*. Og måden hvorpå Bang skriver om mødrenes rolle i forhold til deres børn er også bemærkelsesværdig ift at han ikke skulle mene, at problemer skal sættes under debat, fordi han flere gange bruger spørgsmålstegn, et udråbstegn og ordet *hende* med kursiv skrift, alt sammen som for at diskutere med læseren. Der er derfor også eksempler på, at Bang fremhæver emner for at sætte dem under debat. Uenigheden om hvorvidt en tekst skal have til opgave at sætte problemer under debat er tilsyneladende ikke lige så entydig, som Bang har udtrykt.

Konklusion

Målet med denne opgave var at analysere og diskutere, hvorvidt forskellene på Bang og Brandes' litteratursynspunkter var så omfattende, at deres skænderier, beskrevet i første afsnit i nærværende opgave, var velbegrundede. Dette blev gjort igennem metaanalyse og komparativ analyse. Det er naturligvis ikke muligt for mig at vurdere, hvad forårsagede deres konflikt, men det har været en

spændende indgangsvinkel i analysen, sammenligningen og diskussionen af Bang og Brandes' litteratursyn i teori og i analytisk praksis.

Bang og Brandes' fejde indledes med Bangs respons på Brandes' kritik af Gjellerups *Romulus*, fordi Brandes ikke mener, der forefindes helhed og enhed i værket, og man kan ikke vurdere, om det er en novelle eller en roman, hvilket Brandes er utilfreds med, at Gjellerup ikke mestrer (jf. side 2). Bang svarer igen, da han er uenig, og så starter skænderiet. I Bang og Brandes' teoretiske programmer, er det utvivlsomt, at de er uenige på flere punkter, da Bang mener, at stoffets udformning af sig selv er den eneste rigtige komposition, hvorimod det for Brandes er vigtigt, at man overholder den struktur og de regler, der er inden for litteraturen. Denne uenighed, som forårsagede Brandes' vrede, virker dog betydeligt mindre, når man læser i afsnittet om J. P. Jacobsen i *Det moderne Gjennembruds Mænd*, at: "Et formfast, regelmæssigt tilbagevendende Metrum vilde det være Jacobsen umuligt at komme tilrette med. Han er for moderne dertil; han vil, at Formen paa ethvert Punkt skal rette sig efter Følelsen, Stemningen, Indholdet" (Brandes, 159). Dette indikerer, at det sandsynligvis ikke var uenigheden vedrørende litteraturens form, der gjorde Brandes vred. De andre områder, som Bang og Brandes lod til at være meget uenige om var det psykologiske aspekt i litteraturen samt spørgsmålet om, hvorvidt litteraturens opgave burde være at sætte problemer under debat. Dette er blevet diskuteret i denne opgave, både ud fra Bang og Brandes' teoretiske holdninger, men også på baggrund af deres analyser af *Niels Lyhne*, og det er belyst, hvordan det for Brandes er helt essentielt, at det psykologiske aspekt fylder i litterære værker, dette er dog noget han giver udtryk for på det teoretiske plan, da han ikke er tilfreds med de psykologiske skildringer i *Niels Lyhne*. Hos Bang er der en tydelig ændring og udvikling i sin holdning ang. det psykologiske, hvor han fra 1879 og til 1890 har taget mere og mere afstand til den psykologiske forfatter. Derfor kan det konstateres, at Brandes og Bang ikke er enige på dette punkt. Brandes' ytring om, at litteraturen kun er levende, når den sætter problemer under debat har været centralt i nærværende opgave, og det har resulteret i en nuanceret diskussion, og det er ligeledes endt med et nuanceret svar. Selvom Brandes påstår, at han ikke mente, da han sagde, i sin indledning til *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundrede*, at litteraturen kun lever, når den sætter problemer under debat, så har denne opgave ved analyse og diskussion bevist, at Brandes mente det, da han ytrede, at litteraturen skulle sætte problemer under debat. Det er især hos Bang, at nuancerne opstår, hvilket er analyseret og diskuteret i det foregående afsnit. Konklusionen er, at Bang ikke opponerer imod problematikker og tabuer i litteraturen, det han mener er vigtigt er blot, både når det gælder det psykologiske og det samfundsdebatende, at der ikke er et formål med teksten, der må

ikke være en politisk agenda, og man skal ikke forklare og fortælle om tanker og følelser, fordi impressionisten Bang mener, at man som impressionist ønsker at: ”gøre Rede for de menneskelige Følelser og for Menneskers Tankeliv. Men den skyr al direkte Udredning og viser os kun Menneskers Følelser i en Række af Spejle – deres Gerninger” (Breunig&Handesten, 75).

Og selvom det kan konstateres, at Bang og Brandes er uenige på flere punkter, så er der også enighed på flere punkter. Og uenighederne er ikke så store, som det kan antages, da problemet bliver større, som resultat af, at Bang og Brandes ikke definerer begreberne og ytringen (problemer under debat) på samme måde. En stor del af at deres uenigheder, angående det psykologiske og problemer under debat, kan synes så modstridende skyldes, at de ikke har de samme definitioner. Brandes er enig i, at man ikke kun skal skrive om en samfundsproblematik, og ang. det psykologiske aspekt er han også enig i, at man ikke skal forklare og reflektere. De er enige i, at litteraturen skal skildre virkeligheden objektivt. Og ydermere, har de det begge yderst ambivalent med Jacobsens ejendommelighed. Så til trods for, at det er en nuanceret diskussion, og til trods for at der bestemt er uligheder, så er Bang og Brandes ikke så langt fra hinanden, som de tror. Derfor er det svært at tro, at konflikten i aviserne skyldtes litterære uoverensstemmelser. Og Bang hørte, ud fra et litterært synspunkt, til i Brandes' *Det moderne Gjennembruds Mænd*, for der er ingen tvivl om, at både Bang og Brandes er blandt de mest kendte og anerkendte mænd i den pågældende periode.